
VE
RI
TAS

Netherlands

HULP EN AANZETTING

TOT

ZELFMOORD.

(ART. 294. WETBOEK VAN STRAFRECHT).

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT

DOOR

S. J. HIRSCH.

H.

HULP EN AANZETTING TOT ZELFMOORD.

(Art. 294. Wetboek van Strafrecht).

HULP EN AANZETTING

TOT

ZELFMOORD.

(Artikel 294. Wetboek van Strafrecht).

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN

DOCTOR IN DE RECHTSWETENSCHAP,

AAN DE RIJKS-UNIVERSITEIT TE LEIDEN,

OP GEZAG VAN DEN RECTOR-MAGNIFICUS

Dr. M. J. DE GOEJE,

Hoogleeraar in de Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte,

VOOR DE FACULTEIT TE VERDEDIGEN,

op Dinsdag den 16den Mei 1882, des namiddags ten 3 ure,

DOOR

SAMUEL JULIUS HIRSCH,

GEBOREN TE TIEL.

TIEL. — 1882. — D. MIJS.

For TX
H.

7/23/29

Aan mijne Ouders.

INHOUD.

Blz.

HOOFDSTUK I.

Kan de Wetgever de »Hulp en Aanzetting" straffen tot daden, waarop als zoodanig geen straf is gesteld? 1

HOOFDSTUK II.

De geschiedenis van den Zelfmoord in het strafrecht. . . . 9

HOOFDSTUK III.

Is de Zelfmoord een strafwaardig feit? 36

HOOFDSTUK IV.

Hulp tot Zelfmoord 63

HOOFDSTUK V.

Aanzetting tot Zelfmoord 74

Stellingen 83

HOOFDSTUK I.

Kan de Wetgever de „Hulp en Aanzetting" straffen tot daden, waarop als zoodanig geen straf is gesteld?

Art. 294 Strafw.:

Hij, die opzettelijk een ander tot zelfmoord aanzet, hem daarbij behulpzaam is, of hem de middelen daartoe verschaft, wordt, indien de zelfmoord volgt, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste 3 jaren.

Alle »nieuwe" delicten, welke men in een strafwetgeving aantreft, zijn in vergelijking met de vroegere regeling tot 2 categoriën te brengen:

a. Het feit, in de nieuwe wet strafbaar gesteld, viel ook reeds vroeger in de termen der strafwet, maar loste zich daar op in een ander delict, zooals het *tweegevecht*, *levensberooving op verzoek*, Art. 161, *dierenmishandeling*, welke thans delicta sui generis, vroeger onder andere strafbepalingen vielen.

In dit geval is de bepaling een *nieuw* kleed voor een reeds vroeger strafbaar gesteld feit.

b. De nieuwe bepaling betreft een feit, waarop de vroegere wetgever te recht of ten onrechte geen straf had gesteld.

Met welke van die 2 categoriën wij hier te doen hebben, is niet zoo moeilijk te beslissen.

De »aanzetting en hulp tot zelfmoord" behooren tot die feiten, welke voorheen niet strafbaar waren, omdat, zonder uitdrukkelijke wetsbepaling, geen accessoire handeling door den rechter kan gestraft worden, wanneer tegen de principale daad door den wetgever geen straf is bepaald.

Over deze meening is geen strijd.

De jurisprudentie in Frankrijk, is op dit punt constant. 1)

Voor zoover mij bekend, bestaat er slechts één vonnis, waarin de meening gehuldigd wordt, dat »Hulp bij Zelfmoord" gelijk staat met »medeplichtigheid aan moord." Een vonnis, dat helaas! door een Nederlandsch rechter geveld is, maar ook gelukkig door den hoogeren rechter werd vernietigd. 2)

De bepaling in art. 294 Strafwetboek is dus geheel nieuw. In geen der vroegere ontwerpen is zij opgenomen.

1) Chauveau et Hélie ed. Nypels no. 2424.

Dalloz in voce »complicité" no. 45, 3o. no. 48, no. 127. Arrêt de la cour de cass. van 27 April 1815 te vinden bij Sirey Dl 15, 1. 317.

Zie ook Sirey Dl 28, 1. 315.

Merlin in voce »Suicide."

2) Ik heb hier het oog op de zaak Dettemeyer, behandeld voor den krijgsraad van N.-Holland (anno 1858) waarbij dit collegie een veroordeelend vonnis velde. Zie het W. v. h. R. no. 2042. Het arrest van het Militair Hooggerechtshof, waarbij dit vonnis gecasseerd werd, is opgenomen in het W. v. h. R. no. 2064, 2066, 2067.

De ontwerpen Smidt en Modderman hebben haar, ongerekend de bijvoeging, waarbij ook de »aanzetting" strafbaar werd verklaard, uit art. 325 van het ontwerp der Staatscommissie overgenomen.

De Memorie van Toelichting is, tot onze overgroote verwondering, met hare toelichting, ten opzichte van dit artikel, al zeer schaarsch geweest, iets dat men niet zou verwachten, waar een voorheen nooit strafbaar gesteld feit, als nieuw misdrijf komt opdagen.

Is deze bepaling, omdat zij waarschijnlijk weinig zal behoeven te worden toegepast, daar het delict minder voorkomt, van zoo weinig belang? Ik geloof het niet.

Waar het op strafbepalingen aankomt, geldt het aan de eene zijde, de algemeene veiligheid, de rust en de orde in den Staat, maar aan de andere zijde evenzeer de vrijheid en vooral de eer der burgers. Al kan men nu ook voorzien, dat deze of gene strafbepaling, weinig zal toegepast worden, ze is daarom van niet minder gewicht.

We kunnen en mogen dan ook niet aannemen, dat onze bepaling om de bovengenoemde redenen op zoo weinig belangstelling heeft mogen bogen. 1)

---

1) Of art. 294 in de toekomst werkelijk zelden te pas zal komen, is niet met zekerheid uit te maken. Daartoe ontbreken alle gegevens.

Ten onrechte beweerde dan ook de minderheid der Commissie van Rapporteurs, dat dit artikel niet van practisch belang was.

Men leide toch uit het feit, dat slechts een zeker enkel geval van dien aard door den rechter behandeld is, niet te veel af.

Zoolang de strafwet geen bepaling bevatte, waarbij de hulp tot zelfmoord strafbaar was gesteld, sprak het van zelf, dat, waar bij het

*

Sprak het dan van zelf, dat onze nieuwe wetgeving, als een lang gevoelde behoefte ging voorzien, in datgene wat men in onze vroegere wetgeving een leemte kon noemen?

Ook dit is niet geheel waar, want wenden wij slechts even het oog naar de jongst tot stand gekomen strafwetgevingen in andere landen, dan zal men ontwaren, dat de »Hulp bij Zelfmoord" in vele landen, wier wetgeving in den laatsten tijd een herziening heeft ondergaan, niet wordt gestraft.

Wel hebben vele ontwerpers een bepaling in dien geest opgenomen, welke echter dikwijls bij de wetgevende macht op zoo hevigen tegenstand heeft gestooten, dat zelfs herhaalde voorstelling haar geen plaats in de strafwet kon verzekeren.

Als voorbeeld kan ik wijzen op het Duitsche strafwetboek, het Oostenrijksche ontwerp van 1876. In de beide Beiersche ontwerpen van 1859 en 1860 werd de »Hulp" strafbaar gesteld, telkens echter verwierp de vertegenwoordiging het artikel.

Bij de jongste herziening van den Belgischen Code Pénal, is over dit punt hevige strijd gevoerd. Het door de regeering voorgestelde art. 461, waarin de Hulp tot Z. werd bestraft,

---

voorkomen van een niet natuurlijken dood, de *zelfmoord* door de justitie geconstateerd was, alle verdere onderzoek door haar werd gestaakt, daar toch die handeling eene voor den strafrechter geheel onverschillige was.

Met de invoering van onze nieuwe strafwetgeving zal het echter in zooverre anders worden, dat het dan de taak der justitie zal zijn, in ieder voorkomend geval van zelfmoord te onderzoeken, of de overledene, tot die daad was »aangezet" of in het volvoeren van zijn plan was »geholpen".

Aan zelfmoorden ontbreekt het, helaas! in ons land evenmin als elders. Dat dus de »aanzetting" en »hulp" daartoe dikwijls voorkomen, ligt tamelijk wel voor de hand.

werd door de Commissie van Rapporteurs afgekeurd en door de vertegenwoordiging verworpen. 1)

Bewijs genoeg, dat een strafbepaling tegen »Aanzetting en Hulp" tot zelfmoord niet zoo geheel van zelf sprak.

Desniettemin doen onze officieele stukken over deze zaak zeer weinig licht schijnen. Beschouwt men de zaak eenigszins nader, dan is dit ontbreken van een dergelijke bepaling in vele landen en de strijd over hare al of niet wenschelijkheid alleszins verklaarbaar.

Hier toch, vindt men een der weinige gevallen uit onze strafwetgeving, waarbij de wetgever een *accessoire* handeling strafbaar stelt, terwijl de *principale* daad ongestraft blijft. 2)

Men wijze hier niet op andere delicten, zooals b. v. de *Familiediefstal*, waarbij de *medeplichtigen* gestraft worden, terwijl de *hoofddader* ongedeerd blijft.

Men zou dan ongelijksoortige zaken vergelijken. Hier toch wordt de geïncrimineerde daad — de diefstal — niet per se straffeloos, maar alleen, wanneer die door bloedverwanten van een bepaalden graad wordt gepleegd. Geheel anders echter bij de »Aanzetting en Hulp" tot zelfmoord.

Hier wordt de hoofddaad nooit en nimmer gestraft, onverschillig waar, wanneer, door wien en onder welke omstandigheid ook gepleegd, terwijl de daad van hem, die hier de be-

---

1) Zie de Annales Parlementaires 1859 p. 546, Revision du second livre du C. P. B. p. 39 waar men het artikel en p. 247 en 248 waar men de toelichting daarop kan vinden.

2) De overige gevallen, waarin dit voorkomt, zijn de volgende: Art. 97, 102, 152, 1o. 189, 191, 247, 250, 280, 367, 372, 376, 377, 379, 413, 418, 449.

hulpzame hand biedt, altijd in de termen der strafwet valt.

De moeilijkheid nu, is hierin gelegen:

Kan en mag de wetgever de »aanzetting en hulp" straffen tot die daden, welke in alle gevallen straffeloos zijn?

De macht, waarover de wetgever eenmaal beschikt, stelt hem in staat, al datgene te straffen, wat hij als delict wenscht te brandmerken.

Die macht moge onbeperkt schijnen, toch is ze dat in den gezonden zin van het woord niet. Ook zij is gebonden en wel aan die regelen, welke een goed wetgever niet uit het oog kan verliezen, wil hij door de wetgeving het voor den Staat gewenschte doel bereiken.

Men moge het tegenwoordig niet eens zijn over de vraag, of het goed en nuttig is, dat de Staat in deze of gene aangelegenheid tusschen beide komt, maar er is wel niemand, die den Staat het recht tot straffen zou willen betwisten.

Het *strafrecht* is dan ook een der gewichtigste rechten, welke door den Staat worden uigeoefend.

Tegenover een *recht* staat echter een *plicht*, en die plicht eischt, dat de Staat van zijn strafbevoegdheid een zoo voorzichtig mogelijk gebruik make.

De wetgever *kan* — voor zoover zijn onbeperkte macht aangaat — straffen, zooals en wát hij wil, maar *bevoegd* daartoe, in den waren zin des woords, is hij alleen dan, wanneer een daad valt binnen de sfeer van het strafrecht.

Is dan de wetgever *bevoegd* de *accessoire* handelingen te straffen, waar de hoofddaad niet wordt gestraft?

Men verwarre hier vooral het standpunt des *wetgevers* niet met dat van den *rechter*.

De laatste zal dan, tenzij krachtens uitdrukkelijke wetsbe-

paling, nimmer straf kunnen opleggen. Hij is aan dien regel zoo goed gebonden als aan dien anderen, dat geen wet terugwerkende kracht heeft, tenzij de wetgever zulks heeft bepaald.

Niet aldus de *wetgever*. Hij kan, door utiliteits redenen geleid, het noodig oordeelen op sommige punten andere stelsels te volgen dan die, welke elders door hem gesteld zijn.

Men onderscheide echter. Niet geheel willekeurig kan de wetgever van sommige algemeene regelen afwijken.

Wanneer toch in de *hoofddaad* werkelijk geen enkel element van strafbaarheid aanwezig is, wanneer die daad een voor het strafrecht geheel onverschillige is, in één woord, wanneer daarin niets strafwaardigs is gelegen, hoe kan dan de daad van hem, die hulp verleent, middelen verschaft, of aanzet tot het tot stand brengen van het per se *niet* strafwaardige, als delict gebrandmerkt worden?

»Alle daden van medeplichtigheid", zegt Trébutien terecht, »zijn secundaire en accessoire handelingen, die in den regel geen eigen misdadig karakter bezitten, maar dat karakter aan een andere of principale daad ontleenen, waaraan zij zich vasthechten en waarvan zij slechts het gevolg en het product zijn." 1)

Er kunnen verschillende redenen zijn, waarom de strafwetgever enkele daden — welke, wat haar karakter betreft, binnen zijn terrein vallen — ongestraft laat, hetzij omdat de straf niet aan het gewenschte doel zou beantwoorden, hetzij omdat de Staat in de feitelijke onmogelijkheid is den dader te treffen.

1) Trébutien »Cours élém. de droit crim." dl. I, p. 191.

De regel nu, waarvan de wetgever heeft uittegaan, is deze: »Deelneming kan als zelfstandig delict gestraft worden, wanneer de hoofddaad op zichzelve strafwaardig is, onafhankelijk van de vraag, of op die principale daad door den wetgever al dan niet straf is gesteld."

Deze stelling leidt ons tot dit resultaat: »De »aanzetting en hulp tot Zelfmoord" kunnen door den wetgever, als zelfstandige delicten strafbaar worden gesteld, ondanks het feit, dat de zelfmoord noch de poging daartoe worden gestraft, onder voorwaarde, dat in den zelfmoord elementen van strafbaarheid aanwezig zijn. 1)

Vóór alle andere zal dus de vraag beantwoord moeten worden: Is de zelfmoord een strafwaardig feit?

Aan de beantwoording van die vraag wensch ik een historisch overzicht vooraf te doen gaan, waarin in korte trekken wordt aangetoond, op welke wijze de zelfmoord in verschillende landen uit een strafrechterlijk oogpunt werd en wordt beschouwd.

---

1) John »Entwuf zu einem Strafgesetzbuche für den Nordd. Bund". pag. 430. Wanneer de wetboeken, welke de poging tot zelfmoord aan den zelfmoordenaar niet straffen, desniettegenstaande den deelnemer met straf bedreigen, dan wordt daarmeê gezegd, dat de »Deelneming aan Zelfmoord" als een zelfstandig delict is op te vatten. Nu is het wel is waar onder zekere omstandigheden mogelijk, datgene, wat *feitelijk* een handeling van deelneming is, *formeel* als zelfstandig delict te behandelen. Dit kan echter alleen geschieden onder voorwaarde, dat de handeling, waarop die deelneming betrekking heeft, evenzeer strafbaar is gesteld. Waar dit echter niet is geschied, is het onmogelijk, om datgene, wat krachtens zijne juridische natuur *onzelfstandig* is, dáárdoor *zelfstandig* te willen maken, dat men het in den vorm van een zelfstandig delict kleedt. »Das Kind bleibt eben Kind, auch wenn man ihm Scherzes halber die toga virilis anziehen wollte."

Ik kan de kracht van deze argumenten niet inzien.

HOOFDSTUK II.

De geschiedenis van den zelfmoord in het strafrecht.

ROMEINSCH RECHT.

Over de vraag, of het Romeinsche Recht den zelfmoord bestrafte, heeft veel strijd geheerscht.

Die strijd is naar het oordeel der nieuwere schrijvers, voldoende beslist door Wächter 1) in zijn »Revision der Lehre vom Selbstmorde".

In dit hoogst merkwaardig geschrift bestrijdt de schrijver in het bizonder, de door Winckler en Hermann verdedigde opinie, als zoude de zelfmoord naar R. R. strafbaar geweest zijn. 2)

Diegenen, welke de meening zijn toegedaan, dat ook het R. R. van de eerste periode den zelfmoord heeft gestraft, trachten gewoonlijk, om hunne meening te staven, het bewijs te leveren, dat die daad reeds *van* het tijdstip der koningen

1) N. Arch. für Crim. Recht Bd. X, pag. 72 en 99.

2) Zie Winckler : »Comment. de mortis voluntariae prohibitione ac poenis" Lips 1775.

Hermann : Dissert. »de autochiria et philosophice et en legibus Romanis considerata" Lips : 1819.

af, niet alleen door het volk gelaakt werd, maar tevens werd gestraft, deels door den zelfmoordenaar onbegraven te laten, deels door de confiscatie zijner goederen. Dit is niet alleen onwaar, maar ook is het bewijs niet moeilijk te leveren, dat ook tijdens de Republiek en den eersten keizerstijd, noch de volksmeening den zelfmoord misprees, noch practijk en wetten dien strafbaar achtten. 1)

Tot op Trajanus is naar Wächter meent, tegen den zelfmoord geen enkele straf bepaald. Zelfs de confiscatie der goederen werd niet toegepast, al had men zich van het leven beroofd na het plegen eener misdaad, waarop als straf die verbeurdverklaring gesteld was. Veeleer kon men zich door middel van den Z. tegen alle veroordeeling vrijwaren. 2)

De 2e periode van het Rom. Recht ten opzichte van den Z. loopt van Hadrianus tot op Justinianus.

In hoofdzaak blijft echter de opinie over den zelfmoord onveranderd.

Noch in de verzamelingen van Justinianus, noch in latere bronnen is een enkele plaats aantewijzen, welke den zelfmoord als een onrechtmatige handeling beschouwt en ook

1) Wächter l. c. p. 75 sqq. en de daar geciteerde schrijvers.

2) Het ligt niet in het bestek van dit werk de door Wächter geopperde meeningen aan critiek te onderwerpen. Ik geef zijne conclusiën voor wat zij zijn en durf dit te meer, daar de meest gezag hebbende schrijvers zich met het door Wächter gevonden resultaat vereenigen.

Zoo zegt Geib Lehrb. des D. Str. Bd. II p. 204. »Durch diese Abhandlung von Wächter ist die gesammte ältere Litteratur über den Selbstmord antiquirt worden."

Heffter Lehrb. p. 180.

geene, welke den Z. onder de rij der misdaden plaatst, behalve die door soldaten gepleegd, waarover later.

Slechts één gewichtige afwijking van de vroegere rechtsbeschouwing valt in deze periode.

Tot op Trajanus' tijd, werd n.l. het vermogen van hem, die een misdaad begaan had, waartegen als straf confiscatie van goederen was bepaald, na volbrachten zelfmoord niet verbeurd verklaard. Juist ten opzichte hiervan treedt een ander beginsel voor het oude in de plaats.

De zelfmoord zou niet langer het middel zijn, waardoor men den Staat het door misdaad eenmaal verbeurde zou kunnen onttrekken, om het langs dien weg voor zijne erfgenamen te redden.

Gevolg: Hij, die een misdaad begaan heeft, waarop als straf confiscatie van het vermogen gesteld is, of waarop een straf staat, welke die verbeurdverklaring stilzwijgend in zich sluit, kan door zelfmoord die vermogensstraf niet ontgaan:

a. Als hij op de misdaad betrapt is.

b. Als hij reeds is aangeklaagd.

Het formeele bewijs is, met het oog op die verbeurdverklaring, niet meer noodig, ingeval een aangeklaagde zich door zelfmoord van het leven berooft, zonder dat eenige andere oorzaak, welke hem tot die daad kon leiden, bewezen is. In dergelijke gevallen geldt de zelfmoord, ten gevolge eener praesumptio juris, als stilzwijgende bekentenis van het te laste gelegde misdrijf, en de op dit misdrijf staande confiscatie heeft plaats. De erfgenamen behouden niettemin het recht dit vermoeden te ontzenuwen, door het bewijs te leveren, dat de aangeklaagde onschuldig was. 1)

1) L. 3 § 1 D. 48, 21. Ut autem divus Pius rescripsit, ita demum

Voor het overige blijft de opvatting omtrent den zelfmoord onveranderd.

Dat de Romeinen den zelfmoord geoorloofd achtten, blijkt niet alleen uit het Corpus Juris, maar ook uit tal van andere geschriften der oudheid.

Van de Romeinen sprekende, zegt Stäudlin: 1)

Dieses Volk war im ganzen geneigter zum Selbstmorde als die Griechen. Uebrigens wurden unter demselben, erst seitdem es durch Weichlichkeit, Laster und Despotismus entkräftet, und die alte Freiheit und Tapferkeit gesunken war die Selbstmorde so ausserordentlich häufig. Viel Einflusz auf die Vermehrung derselben hatte auch der Eingang, den der Stoicismus unter den Römern fand und der unter ihnen sich immer mehr verbreitende Unglaube. 2)

Seneca prijst den zelfmoord, ja spreekt er met bewondering over en geeft zelfs de verschillende wijzen aan de hand, waarop de mensch naar verkiezing uit het leven kan gaan. 3)

Ook de oudere Plinius meent dat de macht des menschen,

---

bona ejus, qui in reatu mortem sibi conscivit, fisco vindicanda sunt, si damnaretur morte aut deportatione adficiendus esset.

L. 4 § 3 eod. Ergo ita demum dicendum est, bona ejus, qui manus sibi intulit fisco vindicari si eo crimine nexus fuit, ut, si convinceretur, bonis careat. L. 3 § 8.

1) Geschichte der Vorstellungen und Lehren vom Selbstmorde. Göttingen, 1824. p. 53 en 99.

2) Zie over de opvatting der Grieken en Romeinen omtrent den zelfmoord, ook het uitstekende werk: »Der Selbstmord als sociale Massenerscheinung" von Dr. Thom. Garrigue Massaryk. Weenen, 1881. p. 147 sqq.

3) Epistolae 68. 70. 26. 22.

heen te gaan wanneer het hem goeddunkt, een der schoonste gaven der natuur is. 1)

Slechts enkele schrijvers maken een uitzondering, en onder deze is vooral Virgilius te noemen, die in zijn Aeneis de zelfmoordenaars in de onderwereld een treurig lot doet ondergaan. 2)

Voor den zelfmoord door soldaten begaan, golden echter andere regelen. Zij toch hebben eenmaal krachten en leven ten dienste van den Staat gesteld. De Staat heeft dus op hunne hulp en bijstand een zeker recht verkregen. Het kan derhalve niet anders als misdadig zijn, wanneer zij zich willekeurig aan de eenmaal op zich genomen verplichtingen onttrekken. Voor hen golden de volgende regelen:

Poging tot zelfmoord, door den soldaat gepleegd, mits uit andere gronden dan weêrzin in den dienst, b. v. impatientia doloris vel morti, luctusve vel alia causa, werd alleen gestraft met wegzending uit de gelederen.

Was de daad echter »sine causa" bedreven, d. w. z. om daardoor de lasten van den dienst te ontgaan, dan werd hij met den dood gestraft. 3)

---

1) Imperfectae vero in homine naturae praecipue solatio, ne Deum quidem posse omnia. Namque nec sibi potest mortem consciscere si velit, quod homini dedit optimum in tantis vitae poenis. Plin. N. H. II, 7, 26, 27.

2) Virg. Aeneis L. VI, 434—439.

3) L. 6 en 7. D. 49, 16. Qui se vulneravit, vel alias mortem sibi conscivit, Imperator Hadrianus rescripsit, ut modus eius rei statutus sit, ut si impatientia doloris, aut taedio vitae, aut morbo, aut furore, aut pudore mori maluit, non animadvertatur in eum, sed ignominia mittatur; si nihil tale praetendat, capite puniatur.

Bij voltooiden zelfmoord schijnt voor soldaten geen bizondere bepaling bestaan te hebben. Men paste dan de gewone regelen toe, d. w. z. confiscatie van het vermogen kon plaats hebben (waardoor het testament van nul en geen waarde werd), wanneer de soldaat door eenig misdrijf deze straf had verbeurd of wel zich ob conscientiam hujus criminis gedood had. 1)

Het R. R. gaat zelfs verder. Niet alleen dat de zelfmoord, door burgers of militairen begaan, niet in strijd met het recht werd verklaard, ja zelfs voor de *slaven* wordt deze regel gehandhaafd.

»Si ipse servus sese vulneraverit, non debet hoe damnum deducere, non magis, quam si se occiderit vel praecipitaverit; licet enim etiam servis naturaliter in suum corpus saevire." 2)

Van af de tijden der Republiek dus, tot op Justinianus, beschouwden de Romeinen den zelfmoord, nòch als een onzedelijke, nòch als een onrechtmatige handeling en derhalve ook niet als misdaad.

De invloed van het Christendom en het Jus Canonicum.

Hoe dieper men in de geschiedenis der menschheid doordringt, hoe verder men teruggaat, naar die zelfde mate vindt

---

L. 38 § 12 D. 48, 19. Miles qui sibi manus intulit nec factum peregit, nisi impatientia doloris, aut morbi, luctusve alicuius, vel alia causa fecerit, capite puniendus est, alias cum ignominia mittendus est.

1) L. 34 pr. D. 29, 1. L. 6 en 7 D. 28, 3.

2) L. 9 § 7 D. 15. 1 »de peculiis."

men van den zelfmoord minder gewag gemaakt. Het Oude Testament spreekt er niet de industria van en evenmin laat zich het N. Test. over deze daad uit.

De eerste voorbeelden van zelfmoord, welke in het O. T. genoemd worden, zijn reeds van lateren datum dan de V boeken Mozes.

Simson en Saul zijn de eerste zelfmoordenaars, welke de gewijde Schrift vermeldt. De zelfmoord wordt daarin, noch goed- nòch afgekeurd. Geen oordeel hoegenaamd wordt er over geveld

Het zelfde geldt voor het N. Test. Ook daarin wordt van deze daad niet gesproken en in het enkele geval, dat zij daarin voorkomt eenvoudig vermeld, zonder daarom afgekeurd te worden. 1)

Van waar dan toch, dat de opvatting omtrent den zelfmoord, na de verbreiding van het Christendom geheel verandert?

Door de uitbreiding, welke de bijbelsche leer omtrent de Godheid door bemiddeling van het Christendom erlangde, moest natuurlijk de geheele opvatting van alle menschelijke handelingen en daden een groote wijziging ondergaan. Met het godsbegrip veranderde ook de geheele zedeleer en de verhouding der menschen tot een hoogere orde van zaken. Het geloof aan een leven hiernamaals, deed het leven op deze aarde uit een geheel ander oogpunt beschouwen.

Niet meer het leven op aarde was 's menschen doel, neen dit leven diende slechts als voorbereiding en middel tot het leven hiernamaals.

1) Zie Handelingen 16, 27. waar Paulus een zelfmoord verhindert, niet door op het zondige daarvan te wijzen, maar op grond, dat de redenen waarom die zou worden uitgevoerd, niet aanwezig zijn.

Der Grundpfeiler der christlichen Lehre ist der erhabene und reine *Monotheismus*, der Glaube nicht nur an einen gerechten und heiligen, sondern auch liebenden Gott, den Schöpfer und Erhalter des Weltalls und insonderheit der Menschen, seiner Kinder. Ein solcher Glaube gibt dem Menschen in allen Lagen und Wechselfällen des Lebens einen Halt, erfüllt ihn mit Hoffnung, spendet ihm Trost und verleiht ihm Kraft. Darum sind alle monotheistischen Religionen der Entstehung und Ausbreitung der Selbstmordneigung ungünstig: *Christenthum*, *Mosaismus*, *Mohammedanismus*. 1)

De mensch is een werktuig in Gods' hand. Het leven is hem door de Godheid als hoogste geschenk gegeven. Den draad van dit leven op een door den mensch te bepalen oogenblik afsnijden, ware een ingrijpen in Gods raadsbesluit. De zelfmoord is dus zonde. Zoo verklaren zich reeds de kerkvaders uitdrukkelijk tegen deze daad.

Eusebius (340), Chrysostomus (400), Hieronymus (420), laken den zelfmoord als een onchristelijke zondige daad. Zij laten echter nog uitzonderingen toe, gevallen, waarin hij te verschoonen is.

Augustinus (430), verwerpt den zelfmoord onvoorwaardelijk. Geen enkele oorzaak kan hem billijken. Zelfmoord is volgens hem gewone moord, want »Gij zult niet moorden" staat er geschreven en daarbij is niet gevoegd »uw naaste" 2)

1) Zie Massaryk der Selbstm. pag. 155 en 199.

2) Zie Stäudlin p. 85 en 99.

Wächter Arch X, p. 635.

Lactantius. Instit. III 18. Nam si homicida nefarius est, quia hominis extinctor est, eidem secleri obstrictus est, qui se necat quia hominem necat.

Geen wonder derhalve, dat ook de kerkvergaderingen er zoo over dachten en den zelfmoord veroordeelden. De Synode van Orleans decreteerde in het jaar 533 »oblationes defunctorum recipi debere censemus, si tamen non ipsi sibi mortem probentur, propiis manibus intulisse. 1)

Nog uitvoeriger en duidelijker ontzegt de synode van Braga a° 563 den zelfmoordenaars de kerkelijke begrafenis, en spreekt de excommunicatio over hen uit. »Placuit ut, qui aut per ferrum, aut per venenum aut per praecipitum aut suspendium, aut quolibet modo violentam sibi ipsis inferunt mortem, nulla prorsus pro illis in oblatione commemoratio fiat, neque cum psalmis ad sepulturam eorum cadavera deducantur." Ook latere Synoden gaven gelijksoortige bepalingen. 2)

Deze grondstellingen gingen natuurlijk in het „Corpus juris canonici" over (1151).

Gratianus nam hoofdzakelijk de woorden van Augustinus tegen den zelfmoord op en de kerkelijke straf, door het Concilie van Braga vastgesteld. 3)

Die afkeuring van den zelfmoord en de straffen, op den zelfmoordenaar toegepast, beperken zich echter tot zuiver

1) Harduini collect. concilior. T. II, p. 1175.

2) Zoo het concil. Autisiodorense (Auxerre a° 611).

Can. 17. »Quicunque se propria voluntate in aquam jactaverit, aut collo legato se suspenderit aut de arbore praecipitaverit aut ferro percusserit, aut qualibet occasione voluntariae morti se tradiderit, istorum oblata non recipiuntur.

3) Caus XXIII Quaest. [5 Can. 9, 10, 12.

Nic. München »das kanon. Gerichtsverfahren u. Strafrecht." Köln 1866. Bd. II p. 426 »wer sich selbst tödtet ist nach canonischem Rechte ebenfalls ein Mörder."

Katz »Grundr. des Kan. Sr". 1881 p. 85.

godsdienstig terrein. Op strafrechterlijk terrein oefent die opvatting geen invloed uit. 1)

Frankrijk.

De nieuwe opvatting, door het Jus Canonicum in het leven geroepen, deed zich in de latere wetgevingen zeer merkbaar gelden. Een capitularium van Karel den Groote staat de aalmoezen en gebeden voor zelfmoordenaars toe, maar verbiedt alle praal en den dienst der kerk bij de begrafenis. 2)

Over het algemeen vindt men in die Capitularia herhaaldelijk getrouwe overeenkomst met hetgeen omtrent dit punt reeds door verschillende concilies bepaald was.

De Carolingiërs hebben echter den zelfmoord altijd van een zuiver kerkelijk standpunt behandeld, zonder daartegen burgerlijke straffen te bepalen. 3)

1) Zie Wächter p. 638, waar dat uitvoerig wordt aangetoond. Feuerb. »Lehrb" ed Morstadt p. 394 noot c.

2) »De eo qui semet ipsum occidit, aut laqueo se suspendit, consideratum est ut, si quis compatiens elemosynam dare tribuat et orationes in psalmodiis faciat. Oblationibus tamen et missis ipsi careant. Als motief voor deze transactie geeft de Keizer »Quia incomprehensibilia sunt judicia dei et profunditatem consilii ejus nemo potest investigare." Baluzius Capit. Lib IV C 70.

3) Zie het concilie van Auxerre. Can. 17 en L. VII Capit. 442.

Reeds tijdens de regeering van Lodewijk IX (1226—1270) komt hierin verandering. Het vermogen der Zelfmoordenaars wordt verbeurd verklaard.

»Se il advenoit, que aucun hons se pendist ou noiast, ou s'occist en aucune manière, si muebles seroient au baron et aussi de la fame." 1)

Langzamerhand komt er geheele verandering in de wetgeving ten aanzien van dit punt. Het blijft niet bij kerkelijke bestraffing en confiscatie van het vermogen.

Heeft er een geval van zelfmoord plaats gehad, dan wordt tegen den overledene een proces gevoerd en bij schuldigverklaring wordt de straf aan het lijk voltrokken.

Zoo bepaalde de oude Coutume de Bretagne in art. 586 »si aucun se tue a son escient, il doit être pendu et traîné comme un meurtrier. 2)

In den laatsten toestand van de wetgeving op dit punt vóór 1791 was bepaald, dat de lijken der zelfmoordenaars op een horde, met het aangezicht ter aarde, zouden worden rondgesleurd, om voorts bij de beenen te worden opgehangen.

Poging tot zelfmoord werd gestraft als moord.

»Et ideo licet, talis volens seipsum occidere fuerit impeditus, ne id faceret punitur tamen proinde ac si delictum consummasset." 3)

---

1) Etablissements de St. Louis § 88.

2) Dictionn. de la Pénalité. par B. St. Edmer. Paris. 1828. in voce »Suicide".
Jousse. »Just Crim." IV. 131.
Serpillon »Code crim. Comm. sur l'ordonn. de 1670. Tit. I, art. 11 No. 50 »le crime est plus grave, que l'assassinat et est regardé comme un crime de lèse-Majesté divine." Loysel »Instit. Cout" Lib VI Tit. IX règle 17—19.

3) J. Clarus »Sententiar" Lib. V quaest. 68 no. 37.

DUITSCHLAND.

De zelfmoord is een misdaad, welke met oneerlijke of minstens met niet-christelijke begrafenis wordt gestraft.

Zeer dikwijls wordt ook het vermogen verbeurd verklaard.

Zelfs zelfverminking werd met verbanning gestraft.

»Dum quidam lusor taxillorum ludendo pecuniam perdidisset instigante diabolo, seipsum voluntarie digitum amputavit. Judex ergo civitatis eundem capiens a iuratis suis sibi sententialiter inveniri petivit, qualiter esset pro excessu hujusmodi puniendus. Super quo diffinitum fuit, quod homo taliter excedens, tamquam desperatus et nulli bonus, quum sibi ipsi sit malus, a consortio bonorum est merito repellendus. Unde talis a civitate excludatur numquam ad ipsam, sub poena capitis, quamdiu vixerit reversurus; et in tali emenda est judici satisfactum. Sicut enim iure canonico homo seipsum interficiens cum fidelibus sepeliri non permittitur, sic iuri seculari homo seipsum mutilans habitare cum suis concivibus rationabiliter prohibetur." 1)

Wer sich selber totet in eyem huse adder czu felde, den sal man begraben an eyner weyscheyden. Wer sich totet in sichbetten, adder sinnelos ist worden unde sich selber totet, do ged keyn gerichte obir. man mag on auch mit der phaffen loube uff deme kerchove begrabe. 2)

Hier en daar was de gewoonte, het lijk des zelfmoordenaars

1) Brünn, Schoffenb. § 270.

2) Vermehr. Sachensp. I 40, 3. IV 14, 2, 3.

bij de begrafenis niet langs den gewonen weg uit het huis te dragen.

»De ok sek selve dödet, dene ne scal men to der rechten döre nicht utbringhen, mer under dem sülle scal men ine utbringhen oder ut deme venstere, unde up dem velde ine bernen; dat scal de voghet don laten.'' 1)

Zoo verhaalt Grimm in zijn »Weisthümer'' dat de goederen der zelfmoordenaars verbeurd werden verklaard, terwijl de lijken op schandelijke wijze werden begraven. 2)

Die zich zelf doodt, is niet waard, dat men hem anders dan onder de galg begraaft. 3)

De straf der oneerlijke begrafenis werd hoofdzakelijk aan misdadigers, ketters en zelfmoordenaars opgelegd.

Niet over den drempel, welke als heilig beschouwd en dus niet ontwijd mocht worden, werd het lijk gedragen, maar door een gat gesleept, dat onder den drempel of elders in den muur werd gemaakt, om op den kruisweg of onder de galg begraven te worden.

Henget sich einer sulvest binnen timmers men houwet em los en graft em under den sülle edder under den wand ut,

1) Goslar »Stadtr.'' p. 38.

2) Weisth. I. 18 (Göttingen 1840). Item welicke Personen ouch in der Graffschaft inen selbst den tod da antund, da ist einem Herren zu Kiburg jn obgeschribner masse der selben personen gut vervallen.

II 90. 335. In den jaren Christi dusent vierhondert nun und zwentzich hait sych eyn frauwe zu Dreys selber erhangen in eyn schuyr und sich verdarfft.

Do hayt dye gemein dye frauw abgehauwen, und eyn loch under dye swel gemacht, und die frauw darauss und dardorch gezogen byss uff den berg, da dat gericht steht, und aldar begraben an das gericht.

3) Ofen, »Stadtr.'' art. 261, Pressburg. 1845. ed. Michnay en Lichner.

let gericht over em sitten, bind dat tow an einem sehlen mit einem Swengel und let em mit einem perde hinschleppen up den nechsten kreuzweg, dar sik twe edder tre feldmarken scheiden, men legt em dar dat hovet, dar de christlichen doden den vote hebben, dat strik dar he sick an gehenget, let men em overm halse und is dat nicht lang genug so leget man dat binnen der erde, also dat ein ende dre scho lang boven der erde kan liggen bleven. 1)

Bovenstaande voorbeelden toonen ten duidelijkste aan, hoe men in Duitschland vóór de constitutio criminalis Carolina over den zelfmoord dacht. 2)

Onder de Dnitsche rijkswetten spreken de Bambergensis (1507), de Brandenburgica (1516) en de Carolina (1532) over den zelfmoord. 3)

Tusschen de twee eerstgenoemde en de laatste is, wat de opvatting omtrent ons onderwerp betreft, eenig verschil waartenemen.

In één punt stemmen alle drie overeen, dat zij n. l. den zelfmoord qua talis niet straffen. Het verschil betreft de verbeurdverklaring van het vermogen.

Volgens Bamberg. en Brandenb. toch wordt het vermogen

1) Ofen. Stadrechte. ed. Micbnay noot 1 ad art. 261. De Ofner Stadtr. dateeren uit de eerste helft der 15e eeuw.

2) Zie voorts nog:

Rügian »Landbr." Art. 133. Tirol. Malefizord. v. 1499, § 27, 30. Ratolphzell. Malefizord § 18.

Tirol. Landesord v. 1573, VIII, 43.

Henneberg Landesord. VIII, 5, 7.

3) Bamb. en Brandb. art. 160. Carolina art. 135.

des zelfmoordenaars *altijd* verbeurdverklaard, wanneer hij van een misdaad beschuldigd wordt, waartegen de *doodstraf* is bepaald. 1)

Juist hiertegen wil de Carolina opkomen, om het beginsel van het R. R. daarvoor weder in de plaats te stellen, in afwijking van de langzamerhand ingeslopen practijk, om het vermogen des zelfmoordenaars altijd verbeurd te verklaren. 2)

Zij verklaart, dat de zelfmoord als zoodanig niet meer strafbaar is, maar dat die daad niet meer het middel mag zijn om de gevolgen van een misdaad, waaraan de verbeurdverklaring van het vermogen als straf verbonden is, te ontgaan.

Ten einde de confiscatie te kunnen toepassen is het echter niet voldoende, dat op de daad waarvan men aangeklaagd is, de doodstraf is gesteld. Men moet ten gevolge daarvan *lijf* en *goed* verbeurd hebben.

---

1) Bamb. art. 160. »Item wenn ein man beclagt und in recht gefordert, dadurch so er überwunden den todt verschuldet oder ausz forche seiner miszhandlung sich ertödt der sol nit erben haben" enz.

2) Carolina art. 135. Item wann jemandt beklagt und inn recht erfordert oder bracht wurde von sachen wegen, so er der überwunden sein *leib und gut* verwirckt hett und ausz forcht solcher verschuldter straff sich selbs ertödt, des erben sollen inn disem fall seins guts nit vehig oder empfenglieh sonder solcher erb und gütter der oberkeit der die peinlichen straff, busz und fell zustehn heymgefallen sein. Wo sich aber eyn Person ausserhalb obgemellter offenbaren Ursachen und in Fellen da er seyn *leib alleyn* verwirckt oder sonst aus kranckheyten des Leibs, melancholie, gebrechlichkeyt jrer sinn oder ander dergleichen blödigkeyten selbst tödtet, der selben erben sollen deszhalb an ihrer erbschaft *nit* verhindert werden, und dawider keyn *alter gebrauch*, *gewonheyt* oder Satzung statt haben, sonder hiemit revocirt cassirt und abgethan sein, nnd inn disen und andern dergleichen fellen unser keyserlich geschribe recht gehalten werden.

Geen stilzwijgende confiscatie dus, naar hetgeen uitdrukkelijk uit de laatste woorden van het artikel blijkt.

Practijk en rechtsgeleerden sloegen echter in Duitschland spoedig een gansch anderen weg in dan die, welke door de vigeerende wetten was afgebakend.

Godsdienstige meeningen, de invloed van kerkelijke bepalingen en verkeerd begrepen Romeinsch Recht, brachten hier op zijpaden, welke ook op de bizondere wetgevingen hun invloed lieten gelden.

Deze oorzaken hadden verschillende gevolgen en wel deze. Groote uitbreiding der verbeurdverklaring, een met de wetten strijdige infameerende wijze van begraven, executies op de lijken en als logisch gevolg van dat alles, een bestraffing van de poging tot zelfmoord.

De ezelsbegrafenis kwam nu in zwang, »sepultura asinina of anina" genoemd. Het lijk werd dan, na door een gat daarvoor in den muur gemaakt, naar buiten te zijn getrokken of geworpen, tusschen twee ezels naar de plaats gebracht, waar het begraven zou worden.

Door vele schrijvers uit de 18de eeuw werd deze wijze van begraven geprezen, als zijnde in overeenstemming met de practijk en de juiste beginselen van strafrecht. 1)

Een andere afwijking van de wetten, welke men zich in Duitschland veroorloofde was deze, dat men aan de lijken van die zelfmoordenaars, welke een misdaad begaan hadden, waartegen lijfstraffen waren bepaald, de executie alsnog

1) Wrisberg »de eo quod justum est circa autochiriam Gött. 1740 p. 37, 41.

voltrok. Deze wijze van doen ging ook in het Saksische Recht over. 1)

De laatste ongerechtigheid waartoe men in Duitschland gekomen is, is de bestraffing van de poging tot zelfmoord. Die bestraffing was trouwens de logische consequentie van de wijze, waarop men den zelfmoord beschouwde.

Ten deele was die opvatting haar oorzaak ook hieraan verschuldigd, dat zelfs zij die meenden, dat het Rom. Recht den voltooiden zelfmoord niet bestrafte, ten aanzien van de »poging" een anderen weg volgde.

De straf gedurende de eerste helft der 18e eeuw in den regel op de »poging tot Zelfmoord" gesteld, was lichte gevangenisstraf of tijdelijke verbanning. 2)

Sommige rechtbanken waren echter strenger. Nog in het jaar 1773 werd te Leipzig een man, wegens »poging tot Zelfmoord" tot één jaar tuchthuisstraf veroordeeld.

In de 2e helft der 18e eeuw schijnt men in Duitschland over het algemeen wat milder te zijn geworden.

De Cod. Bavar. I. 3,25 (a° 1765) bepaalde: »Fürsatzliche Selbstentleibung wird mit Confiscation des dritten Theils der Erbschaft gestrafet, und soll der todte Körper durch den Scharfrichter unter den Galgen vergraben werden."

Oesterr. Gesetzgeb. a° 1787 § 123.

»Der Körper des Selbstmörders, wenn er entweder sogleich todt geblieben, oder ohne bezeigte Reue gestorben, ist durch den Schinder einzuscharren. Hat er zwischen der That und dem erfolgten Tode Reue gezeigt, so ist dem Körper nur

1) Winkler »de autoch" p. 60.

2) Winkler p. 81 sqq.

die ordentliche Grabstätte zu versagen und er ohne alle Begleitung und Gepräng einzugraben".

§ 125. »Ist der Selbstmord zwar versucht, aber nicht vollbracht worden, so ist der Verbrecher in das Gefängnisz zu verschaffen, wo er, indem ihm jede Handanlegung an sich selbst unmöglich gemacht wird, auf unbestimmte Zeit, so lange verbleibet, bis er durch Unterricht überwiesen, dasz die Selbsterhaltung gegen Gott, den Staat und ihn selbst Pflicht ist, eine vollkommene Reue zeigt, und Besserung erwarten läszt.

Op het einde der 18e eeuw is een geheele ommekeer in de verschillende wetgevingen waar te nemen. 1)

Het Preuszische Landrecht (a° 1797) Th. II, 20 § 803 bepaalde »Selbstmörder sollen zwar nach ihrem Tode nicht beschimpft werden, aber doch alles dessen, womit sonst das Absterben und Andenken anderer Leute von ihrem Stande oder Range geehrt zu werden pflegen, verlustig sein.

Oesterr. Gesetzgeb. 1803. II. § 92.

»Ist der Tod wirklich erfolget, so wird der Körper des Selbstmörders, blosz von der Wache begleitet, an einen auszer dem Leichenhofe gelegenen Ort gebracht, und durch gerichtliche Diener verscharret."

In geval van poging, werd de dader in hechtenis genomen en zoo lang vastgehouden, totdat hij overtuigd was van het verkeerde zijner handelingen en berouw toonde over het bedrevene. § 91.

---

1) Zie Baumhauer, Diss »de morte voluntaria" Ultraj. 1843 p. 185 sqq.

Engeland.

Dit land nam en neemt nog, ten opzichte van den Zelfmoord een bizonder standpunt in.

De zelfmoordenaar is een gewoon moordenaar. Hij zondigt tegen zichzelf, tegen den staat en tegen God.

»The law of England wisely and religiously considers, that no man has a power, to destroy life, by commission from God, and as the *suicide* is guilty of a double offence, one spiritual in invading the prerogative of the Almighty and rushing into his immediate presence uncalled for, the other temporal against the king, who hath an interest in a preservation of all his subjects, the law hath therefore ranked this among the *highest* crimes, making it a peculiar species of the *felony*. 1)

De zelfmoordenaar is *felo de se.* Gestraft wordt alleen hij, die gekomen is tot de jaren des onderscheids en in het bezit is zijner verstandelijke vermogens.

Van dit laatste requisitum is trouwens in Engeland veel gebruik of liever misbruik gemaakt, om de reputatie des overledenen te redden. In de meeste gevallen wordt aangenomen, dat de zelfmoordenaar in een niet toerekenbaren toestand handelde. 2)

---

1) Blackstone »Commentaries" IV p. 189.

2) The supposed absence of the last requisite is often taken advantage of, by an amiable Jury, in order to save the reputation of the deceased. In fact sometimes their verdicts show, they deem the very act of suicide evidence of insanity.

Seymour Harris »Principles" of C. L. p. 153.

De daad wordt verhaald op *eer* en *vermogen*. Op de eerste, door schandelijke verlating van het lijk, met een *paal* doorkliefd, op den openbaren weg.

Op het vermogen, door verbeurdverklaring van alle goederen.

Nog in 1810 zijn ten aanzien van den zelfmoordenaar Seddlitz, kamerdienaar van den hertog van Cumberland — een der zonen van Georg III — de bovengenoemde strafbepalingen toegepast. 1)

Het begrip »zelfmoord" is in het Eng. recht zeer uitgebreid. Niet alleen wordt daaronder begrepen, hij, die zich opzettelijk van het leven berooft, maar ook hij, die pogende een ander om het leven te brengen, bij die gelegenheid door zijn eigen wapen getroffen wordt. 2)

NEDERLAND. 3)

In de oudste tijden schijnt de zelfmoord in ons vaderland, weinig of in het geheel niet te zijn voorgekomen. Vóór de invoering van den christelijken godsdienst althans, zal men vruchteloos naar straffen zoeken, welke op deze daad gesteld waren.

De eerste straf, welke hier op den zelfmoordenaar werd

1) Dictionn. de la Pénalité t. a. p.

2) Seymour Harris t. a. p. van Swinderen in Themis 1869 p. 221 sqq.

3) Lezenswaardig over dit onderwerp is vooral de dissertatie van Mr. V. Baumhauer Utr. 1843.

toegepast, schijnt wel de »verbeurdverklaring" der goederen geweest te zijn, welke vermoedelijk door den invloed der Fransche Koningen hier is ingevoerd. Over het algemeen maakte men bij ons te lande een onderscheid tusschen hen, die, hetzij uit angst over eenig bedreven misdrijf, hetzij met opzet »*willens ende wetens*" en hen, die uit waanzin de hand aan zich zelven slaan.

De laatsten werden niet gestraft, de eersten wel, omdat zij met »*opsetten willen ende boosheyt*," of uit desperatie hadden gehandeld.

Niet juist is de meening, dat dit onderscheid hetzelfde is, dat in het R. R. gemaakt werd, zooals o. a. door Mr. H. van Manen is beweerd. 1)

Het R. R. toch strafte den zelfmoord gedurende een belangrijke periode in het geheel niet, terwijl ook na Hadrianus in hoofdzaak hiervan niet wordt afgeweken. 2)

Geheel anders echter is het in ons land. Hier hebben wij twee categoriën 1°. Zij, die zich ob conscientiam criminis van het leven berooven. 2°. Zij, die »uit desperatie", met opzet de hand aan zich slaan.

Die beiden werden gestraft, terwijl alleen de waanzinnigen straffeloos blijven.

Dit blijkt uit tal van oude rechtsbronnen.

Zoo lezen wij in de Costumen van Antwerpen: »Item, soo wanneer bij menschelijke redenen wort bevonden, dat eenich persoon hem selven wetens ende willens verdroncken, verhanghen, verdaen of ter doot ghebracht heeft; als dan

1) Themis 1869 p. 466.

2) Zie hetgeen op blz. 9 sqq over dit onderwerp is gezegd.

zijn de goeden van den selven verbeurt ende gheconfisqueert 's Heeren profyte. 1)

Deze costumen door Maximiliaan in 1480 bevestigd, schijnen de grondslag te zijn voor hetgeen in Nederland later omtrent dit onderwerp rechtens was. 2)

Zoo vindt men in het »Octrooy gegeven bij Philips, koningh van Castiliën, voor Edict ende eeuwighe wet":

Art. 2. »Dat d' officiers, ofte heuren Dienaers niemandt sullen moghen molesteeren van lyve ofte van goede, daer men yemandt doodt vindt, onder 't deeksel dat die doode hem selven ghedoodt ende verdaen souden hebben; ten ware dat men eerst wettelijck en bevonde, dat die Persoon hem selven met *opsetten wille ende boosheyt* verdaen hadde." 3)

In Holland gold het beginsel, dat hij die »uyt phrenesie ofte van andersints door mistroostigheyt syn selven om 't leven brenght, verbeurt niet. 4)

Dit blijkt uit een vonnis van het Hof van Holland van 18 Februari 1610.

Het gold daar zekere vrouw, Geertje Brants, »haar verhanghen hebbende, niet door conscientie van eenich delict corporele straffe meriterende, maar alleen uit phrenesie ofte anderssints door mistroostigheyt ende verdriet, die sy hadde in haer leven, uit oorsaecke soo 't scheen van de hardicheyt ende stuyricheit die haren Man dagelyckx was plegende."

1) Rechten ende Cost. v. Antwerpen. Tit. XVI, A. 3.

2) v. Baumhauer p. 128, 199.

3) Zie Lams. »Hantv. en Priv. van Kennemerlandt pg. 122. Deze bepaling vindt men ook in den Codex Batavus. Rott. 1758.

4) Van Alphen's »Papegay" 's Hage. 1683. Dl. II, Hoofdst. I »van rauactie" pg. 51 sqq.

Het lijk der vrouw was door den Schout, die het had gevonden »noch hanghende aen de koorde bekommert, gearresteert ende geïnterdiceert, dat 't selve niet en soude worden afghenomen", daarbij vaststellende, dat de goederen der overledene waren verbeurd en derhalve vervallen aan de grafelijkheid »ende dat het lichaem van de selve Geertje behoorde gehanghen te worden in een Mick tot exempel van anderen."

De erfgenamen hadden, om verlof tot de begrafenis te kunnen verkrijgen, zekere som gelds moeten betalen.

De .erfgenamen komen van dit vonnis van den Schout in hooger beroep bij het Hof van Holland. Het Hof stelt de erfgenamen in het gelijk en beveelt, dat de goederen niet verbeurd zijn en het geld moet worden teruggegeven.

Door allerlei privilegiën werd de straf langzamerhand verzacht. In Holland en Friesland b. v. bleef de helft der nalatenschap des zelfmoordenaars, als legitieme voor zijn kinderen bewaard.

In Braband werd slechts de helft der goederen verbeurd verklaard, zoo de zelfmoordenaar een weduwe achterliet. Had hij echter kinderen, dan slechts één vierde.

Daar die straf echter bij uitstek onrechtvaardig en gehaat was, hebben de Staten van Holland en Zeeland haar omstreeks de helft der 18e eeuw voor altijd afgeschaft. 1)

Men meene echter niet, dat ook in ons land de zelfmoord niet op het lijk gestraft werd. Dezelfde straffen, welke tijdens de middeneeuwen in Duitschland en elders werden toegepast, waren ook hier inheemsch.

---

1) Themis 1869 p. 479.

Zoo veroordeelt de Baljuw van 's Hage in het jaar 1436 een persoon, die zich met een scherf de keel had afgesneden »dat hij hem ter duyren wt zouden doen sleepen ten galge toe ende dairan doen hanghen bij den halse, *overslaende een gat in de muyr te maaken, dair men sculdich wair wt te sleepen, mit twee honden, dair men tusschen hanghen soude*, en dan mitten voeten opwairt te hanghen, dat na den rechten en gewoente van den lande alsoe behoeren soude. 1)

In Gelderland werd de verbeurdverklaring minder toegepast, daar deze straf bij de Gelderschen weinig in zwang was.

De zelfmoordenaars werden daar in den regel naar het galgeveld gesleept en gehangen.

Als voorbeeld kan ik hier wijzen op een te Arnhem geveld vonnis van 24 Augustus 1665: »Alzo Jan Mulder.... in deeze stad gevangen, aan een groote conspiratie en verradery tegen deezen Staat der Vereenigde Nederlanden, plechtelijk is gevonden, blijkende bij d'informatiën daarvoor genomen, alsmeede bij deszelfs confessiën; en dat dezelve zijn oordeelende sententie niet afgewacht en heeft, maar op den 21en Augustus deezes loopende jaars 1665, moordaadelijk zig zelven van zijn ziel en lichaam omgebragt heeft; zo is 't, dat het Hooge Gerecht der Stad Arnhem geresolveert en verstaan heeft, gelijk hetzelve resolveert en verstaat bij deezen, dat dezelve Jan Mulder's lichaam op een horde gesleept zal worden na den Galgenberg voor deeze Stad en aldaar aan een halve galge met één been gehangen zal worden, confisqueerende deszelfs goederen, als 't Crimen laesae Majestatis

1) Mr. v. Baumhauer p. 139.

begaan hebbende, tot verval van de misen van Justitie." 1)

Er waren echter plaatsen, waar het nog erger gesteld was en de lijken der Zelfmoordenaars geradbraakt of verbrand werden, nadat hun somtijds bovendien de rechterhand was afgekapt.

In Groningen heette het: »Een Mensche die sich selvest willemoedest dodet, dat dode ligchaam sal men *bernen tot Pulver*," terwijl in Utrecht bevolen werd »dat men dat doode lichaem sleypen sal op een horde op de Noede *ende werpent op 't vuyr ende verbernent tot Asse*."

In Amsterdam werd nog in 1786 een vonnis geveld, aldus luidende: »dat hetzelve doode ligchaam zal worden gelegt op een horde en gesleept tot aan den Damrak, omme van daar te worden gebragt naar den Voolenwijk en aldaar gesmeeten te worden in de Put onder den galge." 2)

Op het einde der 18e eeuw, hielden die barbaarschheden zoowel elders als in ons land op, om voor het betere beginsel plaats te maken, dat met den dood ook de straf een einde neemt, en dat er voor de »misdaaden, die met den dood geen einde nemen", 3) in de maatschappij geen plaats meer was.

---

1) Regtsgeleerde Verhandelingen over Lijfstraffelijke misdaaden. Door een voornaam Regtsgeleerde. Amst. Gartman 1781.

2) v. Baumhauer p. 141.

3) Zie de boven geciteerde »Verhand. v. lijfstr. misd." p. 4.

NIEUWERE TIJD.

Uit verreweg alle strafwetgevingen der 19e eeuw is de Zelfmoord als misdrijf verbannen. Slechts drie Staten maken hierop een uitzondering en wel Engeland, Rusland en Piémont.

Wat het eerste land betreft, kan ik voor den tegenwoordigen toestand der wetgeving verwijzen naar hetgeen op blz. 27 en 28 daarover is gezegd.

De strafbepalingen, ten aanzien van ons onderwerp, welke in het Strafwetboek van 1846 van Rusland voorkomen, wensch ik volledigheidshalve hier mede te deelen.

Art. 1943 van het Russ. wetboek luidt aldus: »Hij die opzettelijk en niet in een toestand van krankzinnigheid, waanzin of van tijdelijke, door ziekte veroorzaakte zinneloosheid, zich van het leven heeft beroofd, wordt beschouwd als iemand die niet gerechtigd was, beschikkingen na den dood te maken. Derhalve worden, zoowel zijn testament als iedere andere, op welke wijze ook door hem gemaakte wilsbeschikking, ten aanzien van kinderen, pupillen, dienstboden of vermogen niet uitgevoerd, en als van nul en geener waarde beschouwd.

Behoorde de zelfmoordenaar tot een der christelijke kerkgenootschappen, dan wordt hem de christelijke begrafenis geweigerd."

Ten aanzien van de »Poging" geldt daar het volgende:

Art. 1944.

»Hij, die overtuigd wordt, eveneens niet in een toestand van krankzinnigheid enz., poging tot zelfmoord te hebben

gepleegd, wordt, zoo hij in het volvoeren van zijn voornemen door toevallige, van hem onafhankelijke omstandigheden, verhinderd is, ingeval hij Christen is, aan de kerkelijke boetedoening, naar de bepalingen zijner geestelijke overheid onderworpen.

In de strafwetgeving van Piémont komt de volgende bepaling voor:

Art. 585. Quiconque se donne volontairement la mort, est considéré par la loi comme un être vil, et comme ayant encouru la privation des droits civils. Les dispositions de dernière volonté qu'il aurait faites, seront en conséquence nulles et de nul effet; il sera, en outre, privé de tous les honneurs de là sépulture.

Si celui, qui s'est rendu coupable de tentative de suicide, n'a été arrêté dans l'exécution du crime que par des circonstances indépendantes de sa volonté et non pas par un repentir spontané, on le conduira dans un lieu sûr, où il sera gardé et soumis à une surveillance rigoureuse pendant un an au moins et trois ans au plus.

HOOFDSTUK III.

Is de zelfmoord een strafwaardig feit?

De tegenwoordige wetgevingen van bijna alle landen hebben den zelfmoord niet langer onder de »misdrijven" opgenomen.

Volgt hier nu stilzwijgend uit, dat de zelfmoord ook geen strafwaardig feit is? De gevolgtrekking ligt voor de hand en toch meen ik, zonder daarom op het nu volgende onderzoek te praejudicieeren, tegen deze conclusie te moeten opkomen.

Ik bedoel hiermede, dat de Zelfmoord zeer goed, van een objectief standpunt beschouwd, een strafwaardig feit kan opleveren en ook zoo beschouwd worden, zonder dat het noodzakelijke gevolg hiervan, een strafbepaling in de positieve wet behoeft te zijn.

Een handeling toch, kan zeer goed elementen van strafbaarheid bevatten en dus *strafwaardig* zijn en desniettemin door den wetgever *ongestraft* gelaten worden.

Dit moge bij den eersten oogopslag veel van een paradoxe hebben, bij nader inzien hoop ik te kunnen aantoonen, dat die bewering zeer wel verdedigbaar is.

In den regel zijn *misdrijf* en *straf* begrippen, die elkaar volkomen dekken.

Waar de wetgever bevindt, dat zekere daad onder de *strafwaardige* gerangschikt moet worden, zal hij in den regel ook eeu *strafbepaling* geven.

Toch kunnen zich gevallen voordoen, waarin de wetgever van dien algemeenen regel behoort aftewijken en het ook doet. De wetgever toch moet zich laten leiden door zijn belang, d. w. z. door het belang van den Staat van de gemeenschap. Eischt dat belang in een bizonder geval een uitzondering te maken op datgene wat in het algemeen als regel kan gelden, dan is de weg, door den wetgever te bewandelen, afgebakend.

Het *misdrijf* en de *straf* staan tot elkaâr als de *kwaal* en het *geneesmiddel.* In de straf is dus het middel gelegen, waardoor het begaan van strafbare handelingen, zooveel mogelijk moet worden tegengegaan. De Staat straft, omdat zijn belang dat eischt. Waar echter de straf het doel, dat men daarmede tracht te bereiken, geheel zou doen voorbijstreven, waar de straf de te heelen ziekte zoo al niet zou doen verergeren, dan toch in elk geval daarvoor niet het geschikte medicament zijn kan, daar is ook voor den Staat iedere reden vervallen, waarom hij van zijn bevoegdheid gebruik zou maken. 1)

Het kan dus zijn nut hebben, dat de Staat van zijn recht

---

1) Niet alle onrecht behoort daarom gestraft te worden. Het is noodig dat alleen die onrechtmatige handelingen gestraft worden »bei welchen gerade die *Strafe*, sich als das geëignete Mittel der Gegenwirkung darstellt.

H. Meyer »Hndb." p. 14.

tot straffen geen gebruik maakt, tegenover een daad, welke, wat haar karakter betreft, overigens binnen de sfeer van het Strafrecht valt.

Houdt men het onderscheid tusschen een *strafwaardig* feit en een, dat *gestraft* moet worden niet nauwkeurig in het oog, dan kan men, vooral met het oog op den Zelfmoord, gemakkelijk in dwaling vervallen.

Daar het in de meeste gevallen opgaat, dat een niet door de positieve wet *gestraft* feit, ook niet *strafwaardig* is, leidt men uit het eerste de aanwezigheid van het laatste voor alle gevallen af, zonder op de mogelijkheid der uitzondering te letten.

Men redeneert dan aldus: De Zelfmoord is een feit, dat niet *behoort* gestraft te worden, en derhalve is die daad ook niet strafwaardig. Dit onderscheid is o. a. ook door Mr. van Manen in zijn opstel over dit onderwerp niet in het oog gehouden. 1) Hij vraagt en terecht: »Waarom straft de Staat? omdat het noodig is. Zonder strafbepalingen kan geen staat bestaan, m. a. w. niet beantwoorden aan zijn roeping.

Alle daden nu, welke het bestaan van dien Staat in gevaar brengen, in meerdere of mindere mate hem de vervulling van zijn taak onmogelijk maken, verdienen den naam van *misdrijf* en behooren gestraft te worden."

De geachte schrijver betoogt dan verder, dat de Zelfmoord niet moet gestraft worden en concludeert daaruit dat die daad geen strafwaardig feit is.

Ik zou de hierboven aangehaalde definitie gaarne onderschrijven, ware het niet, dat naar mijn bescheiden meening, juist

1) Zie Themis 1869 p. 486.

in de laatste woorden een leemte is, welke aanvulling behoeft.

Ik zou dus deze kleine wijziging voorstellen; »Alle daden welke het bestaan van den Staat" enz. verdienen den naam *misdrijf* en behooren gestraft te worden, indien daardoor het gewenschte doel door den Staat kan bereikt worden".

Waar ik dus onderzoek of de Zelfmoord een strafwaardig feit is, wensch ik daarvan voorloopig de vraag afte scheiden, of die handeling ook behoort gestraft te worden. 1)

Wij keeren nu terug tot de vraag: Is de Zelfmoord een strafwaardig feit? Op die vraag wordt door tal van schrijvers het antwoord gegeven, hetzij ter plaatse, waar zij den Zelfmoord behandelen, hetzij daar, waar over het »Misdrijf" gesproken wordt. Eenstemmigheid heerscht echter op dit punt al zeer weinig. De verschillende meeningen zijn onder drie rubrieken te brengen.

I^e^. De Zelfmoord is geen strafwaardig feit.

IIe. De Zelfmoord is *strafwaardig* en moet ook *gestraft* worden.

IIIe. De Zelfmoord is wel is waar een strafwaardig feit, dat echter uit »criminal-politische" gronden niet gestraft behoort te worden.

Ad. I. DE ZELFMOORD IS GEEN STRAFWAARDIG FEIT.

Wächter 2) begint met te zeggen, dat, hoezeer de stelling, dat een handeling alleen dan een strafbaar feit kan opleveren,

1) Zie pag. 6 en 7.

2) N. Arch. für crim. Bd. X p. 653 sqq. (1829).

wanneer zij een »Rechtsverletzung" is, van verschillende zijden bestreden en verworpen is, hij desniettemin een aanhanger van die leer is.

Een handeling toch, die in de sfeer van het recht valt, moet òf in overeenstemming òf in strijd met dat recht zijn. Wanneer toch de Wet een met het recht overeenstemmende handeling zou straffen, zou zij daardoor met zich zelve in strijd komen en tegelijk berispen wat zij toelaat.

Strafbaar kan dus alleen die handeling zijn, welke in strijd is met het »Rechtsgesetz." 1)

Die »Rechtswidrigkeit" moet echter niet in te beperkten zin worden opgevat. Niet alleen aan schennis van privaatrechten heeft men hier te denken. De Staat toch heeft het recht alle, voor de »Rechtsorde" nadeelige handelingen, welke haar dus in gevaar kunnen brengen, ook dan, wanneer die handelingen niet direct een »Rechtsverletzung" opleveren, uit politieke gronden te verbieden.

Het begaan van een dergelijk feit is dan evenzeer een »Rechtsverletzung" tegen den Staat.

Voor de strafbaarheid eener handeling is het echter niet genoeg, dat zij »rechtsverletzend" is. 2)

Wat nu den Zelfmoord betreft, deze krenkt als zoodanig geen rechten. Niemand toch heeft rechten tegeu zich zelf, en ook rechten van den Staat worden daardoor niet verkort.

Wächter vergelijkt den Zelfmoord in zijn verhouding tot den Staat, met het jus emigrandi. Een recht, dat hij met

1) Zie ook Jarke. Handb. d. Strafr. Bd. I, p. 101, 102, 108. von Droste-Hulshoff. N. Arch Bd. IX, p. 600 sqq.

2) Welk element daarbij moet komen, zegt W. niet.

Cicero onder de schoonste rekent, en dat de grondslag van alle rechtsvrijheid is.

Bovendien is de Zelfmoord voor den Staat minder nadeelig, dan de emigratie. Door de landverhuizing toch verliest de Staat dikwijls de beste burgers, die nog op de meest weldadige wijze in dien Staat werkzaam kunnen zijn. Door den Zelfmoord daarentegen, zal hij bij de zedelijke opvatting, welke hieromtrent heerscht, zeer zelden een burger verliezen, wiens heengaan de Staat te betreuren heeft.

De emigrant neemt, behalve zijn dikwijls degelijke persoonlijkheid, ook nog zijn geheel vermogen mede, terwijl de Zelfmoordenaar, wiens persoon weinig waarde heeft, dat geheele vermogen achterlaat. 1)

Er is één geval denkbaar, dat de Zelfmoordenaar strafbaar is, n. l. wanneer onder bizondere omstandigheden door den Zelfmoord een »Rechtsverletzung" begaan wordt, b. v wanneer iemand voor een bepaalden tijd op zich genomen heeft, zijn krachten aan den Staat te wijden, en zich dan door Zelfmoord van die verplichting ontheft.

Zoo schreef Wächter in 1829. Is nu ten aanzien van dit punt, in zijn jongst verschenen, na zijn dood uitgegeven werk, zijn zienswijze veranderd? 2)

In hoofdzaak is hij de vroeger geuite meening getrouw gebleven. Terwijl echter in zijn »Revision" iedere meening, als zoude de Zelfmoord in eenig opzicht een misdrijf kunnen

1) Op dit standpunt staat ook Morstadt »Commentar zu Feuerbach's Lehrb." Schaffhausen 1855. pg. 393. noot 1.

2) Das Deutsche Strafrecht. Vorlesungen von C. G. von Wächter. Leipzig 1881.

zijn, door hem onvoorwaardelijk wordt verworpen, begint hij in zijn jongst geschrift meerdere concessiën te doen.

»Zwar könnte es sich fragen" zegt hij »ob er nicht unter die Kategorie der Sittlichkeitsverbrechen gesetzt werden sollte, allein wenn man auch die Frage, ob denn wirklich der Selbstmord unter allen Umständen eine Unsittlichkeit sei, bejahen und, von einem Abschreckungsprincip ausgehend, annehmen wollte, dasz durch eine gesetzliche Drohung von der That abgeschreckt werden könnte, so würde durch das Letztere eine Bestrafung der Unsittlichkeit noch nicht gerechtfertigt sein."

De Hulp tot Zelfmoord wenscht Wächter als delictum sui generis gestraft te zien. 1)

Tot zoover Wächter. Het moge niet te gewaagd zijn, tegen zijn opinie eenige bedenkingen in het midden te brengen. Legt men de beide, door W. verkondigde meeningen naast elkander, dan ontwaart men, dat er tusschen die beide groot verschil is.

In zijn »Revision" heet het: Er is geen Rechtsverletzung. De Zelfmoordenaar is slechts een emigrant op zeer voordeelige voorwaarden en derhalve is er geen sprake van misdrijf, terwijl in zijn Vorlesungen de vraag geopperd wordt, of niet de Zelfmoord onder de »Misdrijven tegen de Zeden" een plaats kan vinden. De vergelijking van den Zelfmoord met de emigratie is in mijn oog al zeer weinig afdoende. Tegen dat betoog zou zeker minder te zeggen zijn, wanneer hier sprake ware van een economisch vraagstuk, waar de materieele vóór- en nadeelen, welke uit die beide handelingen voor den Staat

1) Zie W. Vorlesungen § 68. Beilage I.

kunnen voortvloeien, tegen elkåar gewogen moesten worden. Voor de oplossing van de vraag, of de Zelfmoord nu een strafwaardig feit is, is dit betoog echter niet afdoende.

Het bewijs dat de Zelfmoord een handeling is, welke niet onzedelijk is, en ook de »Rechtsorde" niet in gevaar brengt, is Wächter in gebreke gebleven te leveren. Daarvoor toch had hij behooren te omschrijven, wat de »Rechtsorde is." 1)

Of de schrijver nu van meening is, dat de Zelfmoord onder de »Sittlichkeitsverbrechen" kan gerekend worden, is niet recht duidelijk, maar zelfs dan acht hij een bestraffing van het onzedelijke niet gerechtvaardigd.

Waarin die onrechtvaardigheid dan zou bestaan? Op deze vraag blijft de schrijver het antwoord schuldig. W. hinkt kennelijk op twee gedachten. Dat blijkt uit het eindresultaat van zijn betoog, waarbij hij niet aarzelt uittespreken, dat de »Hulp" als delictum sui generis gestraft moet worden.

Hiermede is door hem, zij 't implicite erkend, dat de Zelfmoord een strafwaardig feit is. 2)

Köstlin 3) zegt dat het krenken van eigen rechten wel een onzedelijkheid is, maar dat deze handeling niet in de sfeer van het sociale leven valt, en dat derhalve de Staat niet de bevoegdheid heeft tegen deze handeling op te komen. Alleen de subjectief zedelijke machten (Geweten, Familie, Kerk) hebben zich hiermede in te laten.

---

1) Zie boven pag. 40.
2) Zie boven pag. 7 en 8.
3) System d. deutschen Strafr. Tübingen 1855. p. 99.

Hälschner.

Deze schrijver is in zijn beide werken, dat van 1858 en 1881, ten opzichte van het vraagstuk, dat ons bezig houdt, hetzelfde standpunt blijven innemen. 1)

Het misdrijf onderstelt niet alleen het ontoerekenbaar schenden van een door de strafwet beschermd rechtsgoed, maar ook, dat die schennis in het gegeven geval het karakter van strafbare »Rechtsverletzung" heeft.

De toerekenbare handeling, waardoor een onder de bescherming der strafwet staand rechtsgoed geschonden wordt, is daarom bij uitzondering niet strafbaar, wanneer dit laatste kenmerk (Strafbare Rechtsverletzung) ontbreekt, hetzij, omdat de handeling niet onrechtmatig, hetzij omdat haar, hoewel onrechtmatig, het strafrechterlijk karakter ontbreekt.

Een nadeel nu, dat zich de gelaedeerde zelf toevoegt, kan nooit een »Rechtsverletzung" opleveren, en derhalve nooit strafbaar zijn. 2)

Zelfs het door den gelaedeerde zelf krenken van die rechten, welke men beschouwen moet als onvervreemdbaar, en die met het wezen der persoonlijkheid samenhangen, kan nooit een strafbare handeling zijn.

De wetgever heeft alleen de sociale verhoudingen der menschen te regelen, en derhalve kan de mensch *tot zich zelf*

---

1) Hälschner Syst. des Preuss. Strafr. 1858, dl. II, p. 214, 241 sqq.
» Das Gemeine D. Strafr. 1881, p. 468, 469.

2) In zijn »System" gebruikt H. eenigszins andere woorden, om dezelfde gedachte uit te drukken. »Auch eine Beschädigung der, als unveräusserliche Wesensbestimmtheit der Person erscheinende Rechte, ist vom Beschädigten selbst verübt, nie eine *strafbare* Rechtsverletzung."

nooit in een *juridische*, maar alleen in een *zedelijke* verhouding staan.

Die handelingen, waardoor dus de mensch zijn eigen rechten schendt, zijn als zoodanig, omdat ze onzedelijk zijn, wel nooit rechtmatig, maar ook niet onrechtmatig en verboden. Ze zijn eenvoudig »rechtlich indifferent." 1)

Het kan niet ontkend worden, dat Hälschner's betoog, op zeer handige wijze komt tot het punt, waar het wezen wil. Het komt mij echter voor, dat dit betoog door een petitio principii het gewenschte doel tracht te bereiken.

Het berust toch op twee stellingen.

1°. Zelfmoord is geen »strafbare Rechtsverletzung."

2°. De mensch staat tot zich zelf alleen in een zedelijke verhouding.

Van beide stellingen is de schrijver ons het bewijs schuldig gebleven. Waar toch heeft hij aangetoond, dat geen »Rechtsverletzung" strafbaar kan zijn, welke de gelaedeerde zichzelf toedient? Dit ware een axioma, wanneer bij het strafrecht de belangen van den enkelen individu de eenig overwegende waren, zonder dat die van den Staat daarbij in aanmerking behooren te komen.

Nu echter het omgekeerde het geval is, behoort men iedere handeling te toetsen aan het belang der gemeenschap.

Trouwens, de schrijver komt elders in lijnrechte tegenspraak met zich zelf, wanneer hij zegt, dat een »Rechtsverletzung" niet alleen gelegen is in het krenken van een subjec-

---

1) Zie Geib. »Hndb." Dl. II p. 204 die dit gevoelen deelt en voor ieder misdrijf eischt »Nothwendigkeit eines von der Person des Handelnden getrennten Gegenstand des Verbrechens."

tief recht, maar in het schenden van elk rechtsgoed, dat voor den Staat waarde heeft.

Het recht treedt volgens H. niet buiten zijn sfeer, wanneer het die zedelijke goederen, die niet het voorwerp eener subjectieve rechtsbevoegdheid zijn, zijne strafrechterlijke bescherming verleent, en dus door de straf onzedelijke handelingen verbiedt, welke geen »Rechtsverletzungen" zijn. 1)

Met deze redeneering voor oogen, had de schrijver wel gedaan het bewijs te leveren, dat de Zelfmoord aan geen der bovengenoemde vereischten beantwoordt, om er den stempel der strafbaarheid op te kunnen drukken.

Holtzendorff. 2)

Wat de Staat als zwaarste straf bedreigt, doet de Zelfmoordenaar uit eigen beweging. Hier ontbreken alle psychische voorwaarden, waardoor de strafwetgever zich moet laten leiden.

Wel zijn niet alle Zelfmoordenaars in een toestand van ontoerekenbaarheid, maar voor de straffeloosheid spreekt als onomstootelijke reden, dat de mensch alleen tot *andere* personen, niet tot zich *zelf*, in een rechtsverhouding staat. Aan de kerk alleen moet overgelaten worden, HOE (echter niet OF) Zelfmoordenaars zullen begraven worden.

Resultaat: Zelfmoord en de Poging daartoe kunnen niet bestraft worden.

---

1) Hälschner »Das Gem. D. Str. pag. 450.

2) Hndb. Bd. III p. 415. Berlijn 1874.

Ad. II. De zelfmoord is een strafwaardig feit en behoort gestraft te worden.

Er zijn in onze eeuw slechts weinige schrijvers, die deze meening zijn toegedaan.

Hiertoe behooren:

Stübel. 1) Deze gaat uit van de grondstelling, dat het opgeven van onvervreemdbare rechten — en daaronder behoort het leven — een onzedelijke handeling is. Alle onzedelijke handelingen zijn daarom nog geen misdrijven. Stübel wil dan, ter wille der juiste beginselen van strafrecht, onderscheiden tusschen *misdrijven* en *politieovertredingen.* Door *misdrijven* worden dan onmiddellijk rechten geschonden.

Politieovertredingen bestaan echter alleen in andere handelingen »welche blosz den auf Sicherheit vor Rechtsverletzungen, oder auszerdem auf die Wohlfahrt des Staats abzweckenden Einrichtungen und gesetzlichen Vorschriften widersprechen. 2)

Niemand kan zich zelf onrecht doen en hieruit volgt, dat men tegen zijn eigen persoon ook geen misdrijf kan begaan.

Men krenkt dan niet *onmiddellijk* rechten van anderen, *middellijk* echter kan dit zeer goed het geval zijn.

Bovendien heeft de Zelfmoord dikwijls voor den Staat zeer nadeelige gevolgen.

Het bij herhaling voorkomen van zelfmoorden doet een zekere onverschilligheid tegenover het leven ontstaan. Uit de geringschatting nu van het eigen leven, ontspruit dikwijls een soortgelijk gevoel voor het leven van anderen.

---

1) N. Arch. fur Crim. Bd. IX p. 565 sqq.

2) p. 566.

Veelvuldige zelfmoorden kunnen derhalve de middellijke oorzaak zijn van moord en doodslag.

Evenzoo hangt het welzijn van den Staat hiervan af, dat zijn leden niet als aan *lichaam* en *ziel* verzwakte, ongezonde of verminkte wezens hun bestaan voortsleepen. Dergelijke personen zijn niet meer in staat hunne plichten jegens den Staat en de hunnen waar te nemen. Zij hebben in den regel behoefte aan ondersteuning en worden met de personen, die anders door hen behoorden onderhouden te worden, een lastpost voor den Staat.

Om bovengenoemde gronden zijn volgens Stübel *zelfmoord* en *zelfverminking* politieovertredingen.

Voor het overige moeten de Politieovertredingen, wat de algemeene beginselen aangaat, op denzelfden voet als de misdrijven behandeld en beoordeeld worden.

De schrijver zou daarom de volgende bepalingen wenschelijk achten.

1°. Iedere Zelfmoord wordt geacht in een toestand van krankzinnigheid begaan te zijn.

De doode wordt in dit geval op de gewone begraafplaats begraven, zonder eenige praal.

2°. Blijkt het, dat de Zelfmoord niet in een toestand, welke de toerekeningsvatbaarheid uitsloot, begaan was, dan wordt het lijk op verlangen der medische faculteit aan de anatomie overgegeven.

3°. Wenscht de faculteit, van de aangeboden gelegenheid geen gebruik te maken (!) dan wordt het lijk, door een daartoe aan te wijzen persoon op een plaats, buiten den doodenakker gelegen, begraven.

4°. Hij, die gepoogd heeft zich van het leven te ontdoen,

moet door den Godsdienstonderwijzer op het verkeerde zijner handelingen gewezen worden. De politie der plaats moet bovendien zorg dragen, dat het feit niet herhaald wordt."

Zoekt Stübel de strafbaarheid van den Zelfmoord daarin, dat daardoor middellijk rechten gekrenkt worden,

Hepp 1) is van een ander gevoelen, ofschoon hij, hoewel op grond van andere argumenten, tot hetzelfde resultaat komt.

De zelfmoord is volgens hem geen »Rechtsverletzung." Daardoor worden geen rechten geschonden of verkort, maar de Zelfmoord is een hoogst onzedelijke daad en het is dat onzedelijk element, hetwelk hem een plaats onder de misdrijven verschaft.

De straf kan hier volgens Hepp zeer goed werken.

Niet werkelijk lijden, maar beelden der phantasie wekken dikwijs de gedachte aan Zelfmoord op. De straf kan daarom een zeer heilzamen invloed uitoefenen. Daardoor toch, spreekt de wetgever zijn afkeuring over die daad uit.

De straf moet bestaan in het weigeren der christelijke begrafenis.

Weinige menschen toch, die naar Hepp's meening, niet wenschen dat aan hun stoffelijk overschot de gebruikelijke eer zal worden bewezen, ja zelfs ieder burger stelt die solennia op zeer hoogen prijs. Hij zou zich en zijn familie, moest hij een eervolle begrafenis ontberen, onteerd achten.

»Von der Väter Gruft ausgeschlossen zu werden, ist ein Gedanke, gegen den der Mensch nicht gleichgültig werden, nicht abstumpfen kann."

Waarom het onverstandig zou zijn, den Zelfmoord te be-

1) »Versuche" (1827) p. 194—203.

straffen, verklaart Hepp niet te kunnen inzien. Wel zal de straf niet altijd helpen, maar »bei der jetzigen laxen Ansicht vom Selbstmorde und dessen häufiger Begehung, sollte doch der Staat seine Gleichgültigkeit gegen eine solche Immoralität nicht selber den Unterthanen zu erkennen geben."

Chauveau et Hélie. 1)

Door geen enkelen schrijver over strafrecht, wordt de vraag of de Zelfmoord behoort gestraft te worden zoo oppervlakkig behandeld, als door de bovengenoemden.

»La loi avait-elle le *droit* d'intervenir comme dans d'autres temps, pour imprimer à cet acte immoral sa publique flétrissure?"

Men verheugt zich nu reeds in de beschouwingen die over dit zeer belangrijk onderwerp, dat werkelijk de sedes materiae is, zullen volgen.

Niets van dat alles echter, want zoo luidt het antwoord: »Ce n'est point ici le lieu d'examiner une question qui demande d'immenses développements."

Waarom het nu in een werk als dat der bovengenoemde schrijvers de plaats niet is, die vraag te onderzoeken, is mij eerlijk gezegd niet recht helder.

Maar het zij zoo. Er zullen wel goede redenen voor zijn. Men zij echter consequent en stappe dan ook van dit geheele vraagstuk af.

Als men toch niet weet of een handeling tot de strafwaardige feiten kan gerekend worden, als het te ver zou voeren te onderzoeken, of de wetgever het recht heeft deze of gene

1) Ed. Nypels no. 2421. sqq.

daad door een strafbepaling te brandmerken, dan is daarmede de pas voor alle verdere bespreking afgesneden.

De schrijvers denken er echter anders over en komen in no. 2423. op de beantwoording der vraag terug: of het te betreuren is, dat het jus constitutum den Zelfmoord ongestraft laat. 1)

Het is mij niet mogelijk geweest te beslissen, in welken zin die vraag wordt beantwoord. Waar ik aan den eenen kant meende, dat de schrijvers straf wenschelijk achten, meende ik elders het er voor te mogen houden, dat hun opinie een andere is.

Men oordeele:

»En général, il ne faut pas se dissimuler, que l'incrimination légale, n'aurait qu'une puissance incertaine et souvent méconnue; les passions et les affections morales, qui poussent au suicide, sont souvent plus fortes que l'autorité de la loi." 2)

Niet straffen derhalve.

Bovendien, al kan men het volmaakt toegeven, dat de straf hier niet aan te bevelen is, het daarvoor aangegeven argument weegt niet zwaar.

Op welke handeling, waartegen de wetgever straf bepaalt en moet bepalen, zou het boven aangehaalde *niet* van toepassing zijn? De practijk van elken dag leert het. Door strafbepalingen moge het aantal misdrijven verminderd worden, tot nul zal het wel nooit gereduceerd worden.

1) Hiermede is dan implicite erkend, dat de wetgever de *bevoegdheid* tot straffen heeft, met achterwegelating der vroeger noodig geachte »immenses développements."

2) No. 2423.

Toch zouden de schrijvers niet iedere bepaling *machteloos* en onvruchtbaar willen noemen. »l'Inscription du suicide parmi les délits aurait déjà un avantage, celui d'édicter une haute leçon, un avertissement moral pour les peuples et qui sait, si cette salutaire flétrissure ne détournerait pas de son accomplissement quelques esprits momentanément égarés? N'empêchât-elle qu'une seule mort volontaire, la loi serait-elle inutile? *Quelle voix oserait s'élever pour le dire?*"

Zeer pathetisch, maar die stem gaat, hoe vreemd het klinken moge, van de schrijvers zelven uit.

Eén derde toch der Zelfmoorden, zoo heet het eenige regels verder, schrijft de statistiek op rekening van zielsziekten, waarvan de Zelfmoord een der symptomen en gevolgen is.

Wil men nu repressie, dan zou in ieder voorkomend geval een onderzoek noodig zijn en welk een moeite en onzekerheid zouden daaraan verbonden zijn!

»Quels vagues moyens d'instruction, pour arriver à flétrir une vie peut-être pure?"

Uit dit mengelmoes van gedachten is geen oordeel afteleiden.

Ad. III. De zelfmoord is een strafwaardig feit, dat echter uit utiliteitsgronden niet behoort gestraft te worden.

Onder de rechtsgeleerden, die deze meening voorstaan, behoort vooreerst *Feuerbach* genoemd te worden. Hij zegt, van den Zelfmoord sprekende:

»Wer in den Staat eintritt, verpflichtet dem Staat seine

Kräfte, und handelt rechtswidrig, wenn er ihm diese durch Selbstmord eigenmächtig raubt. Aber der Staat handelt unvernünftig, mit Strafe eine solche Rechtswidrigkeit zu bedrohen, welche durch ihre Verübung selber ihren Urheber der Strafe entzieht. 1)

Feuerbach staat met deze beschouwing vrij wel alleen en terecht.

Zij berust toch op de onderstelling, dat ieder burger op een gegeven oogenblik, krachtens zijn vrijen wil, lid wordt van den Staat, en door dat treden in de gemeenschap, stilzwijgend zich verbindt hem zijne krachten te wijden, zonder zich willekeurig aan die opgenomen taak te zullen onttrekken.

Niets is echter minder waar. Waardoor toch wordt de mensch lid van dat groote geheel, dat men den Staat noemt? Immers door zijn geboorte. Zoo er nu één feit ter wereld is, waaraan de mensch geheel onschuldig is, dat zooal niet tegen zijn wil, zeer zeker onafhankelijk van zijn wil plaats heeft, dan is het wel het feit dat hem de Maatschappij doet intreden.

Maar al ware dit alles wel zoo, dan nog zou de grond, welken Feuerbach voor de onmogelijkheid om te straffen aanvoert, niet houdbaar zijn.

Die grond is alleen deze voor den schrijver, dat met den dood van den Zelfmoordenaar ook de mogelijkheid van straffen ophoudt.

Hiertegen ware niets aantevoeren, wanneer ieder voornemen tot Zelfmoord, dat tot uitvoering gekomen is, door den dood werd gevolgd. Waar echter die dood achterwege blijft door

---

1) Feuerb. ed. Morstadt 1855. p. 393. en 394.

oorzaken van den dader onafhankelijk, m. a. w. wanneer er »poging" aanwezig is, vervalt ook daarmede de onmogelijkheid om te straffen.

Aan de »poging" heeft Feuerbach niet gedacht. Had hij het gedaan, hij had haar strafbaar moeten stellen, wilde hij zijn eigen systeem getrouw blijven.

Al kan ik mij echter met de gronden, waarop Feuerbach's meening gebouwd is, niet vereenigen, toch geloof ik, dat de meening van hen, die den Zelfmoord een *strafwaardig* feit achten, dat echter om allerlei redenen niet gestraft moet worden, de juiste is. 1)

Ik zal hier derhalve niet verder de meeningen van anderen behandelen, maar trachten aan te toonen, welke argumenten voor bovengenoemde stelling pleiten.

Wanneer men tot de slotsom komt, dat de Zelfmoord een handeling is, welke de wetgever, wat haar karakter betreft, bevoegd zou zijn te straffen, dan zal het voorzeker voor de goede orde van het betoog noodig zijn, de vraag te beantwoorden: welke handelingen strafwaardig zijn, m. a. w. wat zijn de kenmerken van het misdrijf in het algemeen?

Volgens Wächter, Köstlin, Hälschner en anderen, zou er van misdrijf geen sprake kunnen zijn, wanneer een handeling niet een »Rechtsverkorting" oplevert.

1) Dit gevoelen wordt gedeeld door Heffter »Lehrb. d. Gem. d. Reeht" (1857) § 225. Von Marezoll »Lehrb." Leipzig. 1858. p. 348. Wessely iu Haimerl's Vierteljahresschr. 1858. p. 241. Lion. in. Goltd. Arch. 1858. p. 459. sqq. Schütze »Deutsches Strafr." 1874. p. 103. Meyer »Lehrb." p. 8, 14, 245. Berner »Lehrb." 1876. p. 114.

In de meeste gevallen nu is het niet moeilijk uittemaken, of deze of gene daad inbreuk heeft gemaakt op eens anders recht.

Waar echter de Staat, als zoodanig, het onmiddellijk voorwerp van die rechtsverkorting is, kan twijfel dikwijls mogelijk zijn.

Schaper zegt,. dat bij den strijd over de vraag of ieder misdrijf moet zijn, »die rechtsverletzende, strafbedrohte schuldvolle That", dit begrip *Recht* te eng wordt opgevat. »Es gibt keine Seite des Volkslebens, mit welcher dasselbe nicht in unauflöslicher Beziehung stünde." 1)

Reeds vele schrijvers wijken dan ook van dit beginsel af. 2) Niet die »Rechtsverkorting" behoeft altijd het criterium te zijn, waaraan het begrip »misdrijf" getoetst moet worden.

Reeds de strijd, die hierover gevoerd wordt, bewijst, hoe weinig bevredigend die toetssteen is.

Onder »Strafwaardig feit" meen ik te mogen verstaan: »Elke onzedelijke handeling, waardoor het individu den algemeenen wil schendt, door òf een publiek- of een privaatrecht te krenken, òf inbreuk te maken op de zedelijkheid, voor zooverre de Staat die laatste voor zijn bestaan noodig heeft."

Ten onrechte toch beweert men, dat die handelingen, welke op het gebied der zedelijkheid inbreuk maken, door het strafrecht van den Staat niet getroffen kunnen worden, daar de zedewet niet door dwang kan verwezenlijkt worden.

Elke daad moet, zal de Staat daarop den stempel van strafbaarheid kunnen drukken, per se onzedelijk zijn.

1) Holtz. Hndb. Dl. II p. 88.

2) Zie de schrijvers hierboven pg. 54 geciteerd.

Zedelijke handelingen immers vallen uit den aard der zaak, buiten het bereik der strafwet.

Hieruit nu de conclusie te trekken, dat *iedere* onzedelijke handeling gestraft moet worden, ware onjuist, maar er volgt evenmin uit, dat er onzedelijke daden zijn, welke *buiten* het gebied des strafrechts vallen. Elke onzedelijke handeling draagt de kiem der strafbaarheid in zich. Daardoor toch wordt altijd gehandeld in strijd met het algemeen belang.

De vraag naar den rechtsgrond van strafbaarheid en straf wordt het gemakkelijkst opgelost, door te wijzen op het *wezen* van den Staat en de taak hem opgelegd.

De Staat toch heeft niet alleen stoffelijke, maar ook zedelijke belangen te behartigen.

Evenzeer als de Staat het recht heeft, met het oog op het bereiken van zijn doel, oeconomische en persoonlijke praestatiën van zijn leden te vorderen, zoo is hij ook gerechtigd *straf* te bepalen tegen hem, die handelingen verricht, welke met de *belangen* der gemeenschap in strijd zijn.

De rechtsgrond der strafbaarheid behoeft dus niet te worden gezocht in het schenden of verkorten van eenig recht, of welke andere formule men daarvoor ook moge uitvinden, maar alleen in het *Staatsbelang*.

»De Staat toch heeft een eigen wil, op het bereiken van zijn bestemming gericht, een eigen macht, om dien staatswil in daden te openbaren, een eigen recht, het recht op die vrijheid welke noodig is, om te kunnen doen wat hij doen moet." 1)

Wil men dus weten of deze of gene handeling een straf-

1) Buys, »Strijd tusschen Staat en Maatschappij."

waardig feit oplevert, dan heeft men alleen deze vraag te beantwoorden: of de handeling in strijd is met DIE belangen der gemeenschap, welke de voorwaarde voor haar *bestaan* en *ontwikkeling* uitmaken.

Daar nu het belang van den beschaafden Staat medebrengt bij de zedewet steun te zoeken, kan dus al datgene, wat tegen de zeden indruischt, een aanval geacht worden te zijn tegen de grondslagen der burgerlijke orde. Zoo heeft ook de ontwerper onzer nieuwe strafwetgeving er over gedacht. Dit blijkt vooreerst uit hetgeen door hem over het misdrijf als zoodanig gezegd is 1), en bovenal uit den XVen titel van het IIe boek, welke het opschrift draagt »misdrijven tegen de zeden."

Ik heb hier speciaal het oog op de bepaling, waarbij het mishandelen van dieren gestraft wordt.

»Op den voorgrond staat de kwetsing der zedelijkheid. Niet alleen die wreede behandeling van dieren, welke in het openbaar geschiedt, maakt inbreuk op eens anders zedelijk gevoel, maar ook die, welke niet in het openbaar geschiedt, is aanstootelijk voor huisgenooten en buren, en zoodra zij ruchtbaar wordt voor iedereen". 2)

Waar dus van onzedelijke handelingen sprake is, die met het belang van den Staat in strijd zijn, daar hebben wij tevens met een strafwaardige handeling te doen.

---

1) »De wet stempele dus alleen als misdrijf opzettelijke handelingen, van welke het ieder normaal ontwikkeld mensch duidelijk moet zijn, dat zij in strijd zijn met de zedelijke en maatschappelijke orde."

M. v. T. ed. Belinf. p. 98.

2) M. v. T. ed. Belinf. p. 274.

Twee elementen liggen dus in het misdrijf altijd opgesloten:

1°. Strijd met de zedewet.

2°. Strijd met het algemeen belang.

Die twee moeten altijd concurreeren, wil er van straffen sprake zijn.

Is dit de voorwaarde voor het misdrijf, dan zal het wel geen betoog behoeven, dat de zelfmoord onder de strafwaardige daden kan gerangschikt worden.

De zelfmoord toch, is in de hoogste mate onzedelijk. Onzedelijk immers is het, zijn leven willekeurig te verkorten, omdat de mensch hier uit gebrek aan achting voor zijn waarde, datgene vernietigt, wat daarvan de voorwaarde is, en het hem daardoor onmogelijk wordt de hem verleende krachten, volgens zijn bestemming te gebruiken en te volmaken, kortom, omdat de Zelfmoordenaar met zijn vernietiging zich zelf onteert. 1)

De zelfmoordenaar krenkt bovendien het zedelijkheidsgevoel zijner medeburgers. Hij werkt de lichtzinnigheid in de hand. Zijn daad behoort tot de zulke, welke de grondslagen der burgerlijke en maatschappelijke orde ondermijnen.

De onverschilligheid, welke het veelvuldig voorkomen van den Zelfmoord, tegenover het leven aan den dag legt, moet als voorbeeld nootlottigen invloed uitoefenen.

De eerbied voor het leven des menschen wordt er door geschokt, en waar die ontbreekt, is wel het grootste bewijs aanwezig voor een zeer diep geworteld zedenverval.

1) Zie Goltd. Arch. Bd. VI, p. 460.

Zou het nu niet de plicht van den Staat zijn, den Zelfmoord als een onzedelijke, de burgerlijke orde ondermijnende handeling met kracht tegen te gaan? Die vraag moet onvoorwaardelijk bevestigend worden beantwoord.

Volgt hier dan tevens uit, dat de zelfmoord moet gestraft worden? Ja en neen. *Ja*, zoo de straf zou kunnen blijken het juiste middel te zijn, om het kwaad te beperken, *neen*, indien dat middel het euvel zou doen verergeren.

Laat ons nagaan, welken weg de wetgever hier heeft te bewandelen.

Aan het bestraffen van den Zelfmoord, wanneer die voltooid is, staan al de bezwaren in den weg, welke uit de tegenwoordige strafrechtsbeginselen voortvloeien.

Met het einde der 18de eeuw is gelukkig, in de beschaafde wereld gebroken met het ellendige stelsel, dat de straf (?) ook na den dood, aan het lijk des misdadigers voltrok. Het strafrecht van onzen tijd houdt zich alleen bezig met den levenden mensch. De dood doet niet alleen de straf vervallen, maar maakt zelfs aan de vervolging een einde.

Geen anderen toch dan onschuldigen zouden getroffen kunnen worden door den blaam, welke op den overledene geworpen wordt. Van daar dan ook, dat iedere bepaling omtrent de wijze, waarop met het lijk der Zelfmoordenaars moet worden gehandeld, afkeuring verdient." 1)

1) »Glaubt man aber gerade dadurch Jemanden vom Selbstmorde abzuhalten, dasz er sieht, wie er Schande auf seine Familie bringen würde, so bedenke man doch, dasz derjenige welcher durch seinen Tod und den art desselben schon an sich gröszten Jammer über seine Familie bringt, diese Schande nicht sehr erwägen wird." Wächter N. Revision p. 672.

Hiermede is van zelf het stelsel van Stübel veroordeeld, die het lijk aan de anatomie wil overleveren. 1)

Mogelijkheid tot straffen is er dus alleen dan, wanneer de Zelfmoord niet is voltooid, maar mislukt is door omstandigheden, van den dader onafhankelijk. De poging derhalve, moet die gestraft worden?

Vraagt men echter, of het strafbaar stellen van de poging tot Zelfmoord een geschikt middel zou zijn tot beteugeling van deze treurige daad, dan meen ik ontkennend te moeten antwoorden.

Ook hier vertoonen zich onoverkomelijke bezwaren. Aan den eenen kant toch zou iedere strafbepaling illusoir worden, en aan den anderen kant het beoogde doel voorbijstreven. Gestraft kan alleen hij worden, die volkomen toerekeningsvatbaar voor zijn daden is. Die toerekeningsvatbaarheid wordt uitgesloten, zoodra er van krankzinnigheid in den ruimsten zin des woords sprake is.

Nu is het onloochenbaar waar, dat minstens één derde van het aantal Zelfmoorden in een toestand van zielsziekte wordt bedreven, ja er zijn zelfs schrijvers die beweren, dat alle Zelfmoorden in dien toestand geschieden. 2)

Bestond er derhalve een strafbepaling, waarbij de poging getroffen werd, dan zou in ieder voorkomend geval een onderzoek moeten worden ingesteld naar den geestestoestand des daders, op het oogenblik, dat hij het feit bedreef.

In onzen tijd, met zijn streven om in tal van misdadigers krankzinnigen te zien, die aan zoogenaamde folie morale lijden,

---

1) Zie boven pag. 48.

2) Zie Esquirol »Des maladies mentales" Dl. I. p. 526 sqq.

zou het resultaat van een dergelijk onderzoek niet twijfelachtig zijn.

Als voorbeeld kan ik hier ook op Engeland wijzen, waar de Zelfmoordenaar in den regel ontoerekeningsvatbaar wordt verklaard.

Maar zelfs al ware dit niet zoo, al ware in ieder geval de toerekeningsvatbaarheid met mathematische zekerheid te bepalen, dan nog zou geen enkele straf, zoo zij den Zelfmoord al niet in de hand werkte, in staat zijn het gewenschte doel te bereiken.

Wat immers zou het gevolg zijn? Zou hij, die zich voorneemt een einde aan zijn leven te maken, zich laten terugschrikken door de mogelijkheid van gestraft te worden, wanneer zijn plan mislukt? Er is weinig kans voor. Vooreerst, wat is elke straf, vergeleken bij de daad, welke de Zelfmoordenaar gaat verrichten? Bovendien hoopt hij zijn voornemen te volvoeren en zal dit, mocht het mislukken, herhalen door de wetenschap, dat alleen het uitvoeren en tot volkomenheid brengen van zijn plan hem straffeloosheid kan verzekeren.

Een strafbepaling tegen de poging zou alleen ten gevolge hebben dat, wie anders nog na het mislukken van zijn ellendig plan tot inkeer komt, nu niet zou ophouden, voor hij het gewenschte doel heeft bereikt.

Bovendien verkeert de Zelfmoordenaar altijd in een bij uitstek ongelukkigen toestand. Het leven is hem een last geworden, en in de maatschappij, waarin hij zich bewegen moet, is naar zijn meening voor hem geen plaats meer.

Hem, die in een dergelijken toestand van vertwijfeling verkeert te straffen, ware meer dan verkeerd.

Zou een straf, welke ook, in staat zijn hem met het leven en de maatschappij te verzoenen? Voorzeker niet. Veeleer heeft hij behoefte aan vertroosting en liefde. De gevangenis zou daarvoor een zeer ongeschikte plaats zijn.

Zoo hebben dan ook de wetgevers van bijna alle beschaafde landen terecht ingezien, dat de Zelfmoord door een strafbepaling tegen den dader niet kan beperkt worden. Betreurenswaardig is het echter wel, dat de Staat tegenover een kwaad, dat met den dag grootere afmetingen aanneemt, bijna geheel werkeloos moet blijven.

In het jongste over dit onderwerp verschenen werk kan men in de voorrede een globale statistiek vinden van het aantal Zelfmoorden, dat tegenwoordig in de beschaafde landen per jaar voorkomt. 1) Massaryk komt tot een cijfer van 50,000.

De wetgever behoeft echter niet stil te zitten, en zoo heeft ook de onze, hoewel den Zelfmoord zelf niet kunnende bestrijden, getracht door het straffen van de »aanzetting en de hulp" het kwaad zooveel mogelijk te beperken.

Op de vraag, of ook bij de »Hulp en Aanzetting" tot Zelfmoord niet eveneens redenen aanwezig zijn, waarom onthouding voor den wetgever ook hier het beste ware, hoop ik in een volgend hoofdstuk het antwoord te geven.

---

1) Massaryk »Der Selbstmord als sociale Massenerscheinung" Weenen. 1881. In dit werk vindt men tevens een zeer nauwkeurige behandeling van de oorzaken, welke den Zelfmoord zoo veelvuldig doen voorkomen.

HOOFDSTUK IV.

Hulp tot Zelfmoord.

Ons strafwetboek staat in de bestraffing van de »Hulp tot Zelfmoord", in vergelijking met andere strafwetgevingen, niet geheel alleen.

Het Duitsche strafwetboek straft die hulp niet, maar wel werd en wordt die handeling in verschillende andere landen gestraft, hoewel ook weder tusschen de wetgevingen dier Staten, welke van de deelneming aan Zelfmoord gewag maken, in onderscheidene punten groot verschil heerscht. 1)

1) In Pruisen, Oostenrijk, Oldenburg wordt de hulp niet gestraft. Straf werd of wordt bedreigd in de volgende landen:

Brunswijk.	Wetb.	1840.	§ 148. hulp. en aanzetting.
Baden.	»	1845.	§ 208. hulp.
Thüringen.	»	1850.	art. 121. hulp. en verleiding.
Saksen.	»	1858.	art. 158. hulp. en verleiding.
Beijeren.	Ontw.	1859.	art. 154. hulp.
België.	»	1859.	art. 461.
Noorwegen.	Wetb.	1832.	C. 14. § 4. Hulp.
Brazilië.	»	1834.	art. 196. Hulp.
Rusland.	»	1846.	Hulp tot Z. gelijk Hulp tot gewonen moord.
Toscane.	»	1855.	Hulp.
Hongarije.	»	1878.	§ 283. Hulp en aanzetting.

De redactie van het Brunswijksche wetboek doet twijfelen, of de straf ook kan opgelegd worden, wanneer het slechts bij poging blijft. Het Brunsw. spreekt van *aanzetting* en *deelneming*, het Badensche alleen van *deelneming*, terwijl het Saksische van *verleiding* en *ondersteuning* spreekt.

Het spreekt wel van zelf dat de schrijvers, die den Zelfmoord niet strafbaar achten, eveneens denken over de hulp en aanzetting tot die daad, als zijnde handelingen van geheel accessoire natuur.

De literatuur over dit gedeelte van ons onderwerp is dan ook niet groot.

Bizondere aandacht verdient hier een opstel van Mittermaier »Die Beihülfe zum Selbstmorde", 1) die tot het resultaat komt, dat ook hier de strafwetgever beter deed *niet* te straffen.

Waar ik het waag, tot een ander resultaat te komen als deze geleerde, zal het wel niet overbodig zijn, diens meening nauwkeurig weêrtegeven, om haar daarna te weêrleggen.

M. begint met te erkennen, dat een strafbepaling tegen deelneming aan Zelfmoord niet staat en valt met het al of niet straffen van de daad zelve. 2) Bij hem wordt de vraag,

1) Zie Goltd. Ach. Bd. IX. p. 433.

2) Nicht zuviel Werth darf zwar, um die Straflosigkeit der Beihülfe zum Selbstmorde zu beweisen, darauf gelegt werden, dasz die Beihülfe nur accessorischer Natur ist, und da von keiner Strafbarkeit gcsprochen werden kann, wo jemand zu einer Handlung mitwirkt, welche nicht strafbar ist; denn dieser Grund kann zwar eine Bedeutung bei Beantwortung der Frage haben, ob in einem Lande, dessen Gesetz keine Strafdrohung wegen Theilnahme am Selbstmorde enthält, der Richter befugt ist, die Theilnahme zu bestrafen, hier aber wo die Frage entsteht, ob der Gesetzgeber Gründe hat die Theilnahme an dem Selbstmorde auch mit Strafe zu bedrohen, wird wenn dasz Gesetz

of de Staat »Hulp tot Zelfmoord" zal straffen, beheerscht door deze twee vragen:

1°. Gebiedt het algemeen belang, dat de wetgever te beschermen heeft een dergelijke strafbepaling?

2°. Is het mogelijk de grenzen tusschen het geoorloofde en het ongeoorloofde hier te trekken? Hiermede bedoelt M. dat het bewijs in den regel niet zal zijn te leveren, dat *alleen door het aandeel*, dat derden aan die handeling genomen hebben, de Zelfmoord voltooid werd.

Het bloot onzedelijke der handeling acht M. niet genoeg. Er moet bovendien causaal verband zijn tusschen de Hulp en den daarop gevolgden Zelfmoord.

Om die stelling te bewijzen haalt M. eenige voorbeelden aan, waaruit dan blijken moet dat òf de Zelfmoord ook zonder medewerking zou gepleegd zijn, òf de hulp dikwijls met een goed oogmerk verleend werd, òf dat de helper evenmin toerekenbaar was als de zelfmoordenaar.

Het zij geoorloofd die hoogst interessante voorbeelden, door M. verzameld, hier te laten volgen.

1°. Zeker ambtenaar was er door allerlei tegenspoeden toe gekomen, beduidende sommen te ontvreemden uit de hem toevertrouwde kassen. De ontdekking moest weldra plaats hebben. Alle pogingen, om het ontbrekende aan te vullen, waren vruchteloos. Ten einde de schande te ontgaan, welke hem wacht, besluit hij zich te dooden. Een zijner vertrouwd-

---

die Verleitung oder Beihülfe zum Selbstmorde mit Strafe droht, der Thäter nicht als Gehülfe eines fremden Verbrechens, sondern wegen einer Handlung bestraft, welche der Gesetzgeber als ein eigenes Verbrechen (delictum sui generis) mit Strafe bedroht. G. A. IX. p. 425.

Zie over het laatste hetgeen p. 6. gezegd is.

ste vrienden verneemt het gebeurde en tracht hem van zijn voornemen aftebrengen. Het blijkt hem echter, dat het niet mogelijk is in het besluit van den ongelukkige verandering te brengen. Helpen kan hij niet, daar hij onvermogend is. Om nu zijn vriend ten minste den gemakkelijksten dood te bereiden, verschaft hij hem een snelwerkend vergif.

2°. Een algemeen geacht burger heeft een zoon, die, na vele andere euveldaden bedreven te hebben, een moord begaat, tengevolge van welk feit de laatste ter dood veroordeeld wordt.

De pogingen des vaders, om genade voor hem te verkrijgen, lijden schipbreuk. Op den vóóravond der terechtstelling verkrijgt de vader verlof, zijn zoon alleen te mogen spreken. Van dit onderhoud maakt de vader gebruik, om den veroordeelde te bewegen vergif te nemen, ten einde aan de familie de schande der executie te besparen. 1)

3°. Een zieke, die reeds lang aan het ziekbed gekluisterd was en ondragelijke smarten leed, verzoekt zijn vriend hem een pistool te verschaffen, opdat hij aan zijn lijden een einde zou kunnen maken.

De laatste, van den geneesheer wetende, dat de zieke nog veel en lang zal moeten lijden, zonder dat er eenige hoop op herstel bestaat, voldoet aan den wensch zijns vriends, die zich door middel van een pistoolschot het leven beneemt.

4°. In zekere streek had een godsdienstige sekte hare mystische leerstellingen, waaronder vooral deze, dat men zich

1) Dit feit heeft werkelijk te Napels plaats gehad en is uitvoerig meêgedeeld door Pisanelli in zijn geschrift: »dell' istituzione dei Giurati". p. 158.

met God moest vereenigen en bereid moest zijn voor Hem den offerdood te sterven, zoozeer verbreid, dat een jong meisje in hare dweepzucht besloot zich aan God te offeren, door zich in een grooten oven te laten verbranden.

Hare, evenzeer door fanatisme verblinde vriendinnen ondersteunen dat voornemen. Na de godsdienstoefening begeleidden zij het slachtoffer onder het zingen van vrome liederen naar huis, waar zij den oven stookten, waarin het meisje zich liet verbranden. 1)

5°. Twee officieren, jonge menschen van zeer zedelijk gedrag, waren door het lezen van piëtistische boeken tot het besluit gekomen zich te dooden. Daar beiden van hun tractement de behoeftige moeder van één hunner onderhielden en inzagen, dat de moeder, als zij beiden stierven, van allen steun verstoken zou zijn, kwamen zij overeen, dat het lot zou beslissen, wie van beiden een einde aan zijn leven zou maken.

De door het lot aangewezene doorschoot zich met een pistool, dat de ander voor hem geladen had.

6°. Een jong mensch, dat gaarne de hem door zijn oom toegezegde erfenis zoo spoedig mogelijk in handen wenschte te hebben, overreedde den zoowel lichamelijk als geestelijk zeer verzwakten man, die reeds dikwijls zijn voornemen te kennen gegeven had aan zijn leven een einde te willen maken, dit voornemen te volvoeren.

7°. A. maakte B. deelgenoot van zijn besluit, dat hij zich van het leven wilde berooven. B., die A. haatte en bij dien

1) Dit geval kwam in Oostenrijk voor en is te vinden bij von Zeiller »Beitrag zur Gesetzkunde" Bd. II, p. 186. Alle personen werden vrijgesproken.

dood veel belang had, versterkte hem in zijn voornemen, zoodat de eerst nog in zijn besluit wankelende A. zijn plan volvoerde.

8°. Zeker iemand leefde met een meisje in zeer intieme verhouding. Hij werd haar moede, maar kon haar niet bewegen van hem aftezien. Hij kwam toen met haar overeen, dat zij zich gelijktijdig van het leven zouden berooven. Het meisje nam het door den man medegebrachte vergif en stierf. De man had echter, in plaats van gif, voorbedachtelijk een onschadelijk poeder genomen.

Uit deze voorbeelden moet nu bewezen geacht worden, dat bestraffing, zoowel van de »hulp" als van de »aanzetting tot Zelfmoord" niet wenschelijk is.

Men vergete nu niet, dat deze voorbeelden met het oog op de door M. gewenschte conclusie zijn gekozen.

Het spreekt wel van zelf, dat men met den geachten schrijver geheel kan meêgaan, wanneer hij straffeloosheid eischt in het geval, dat ook de helper ontoerekenbaar was, zooals in het geval van n°. 4 en n°. 5.

Niemand zal een ontoerekeningsvatbare willen veroordeelen. Dit is echter een quaestio facti, die in ieder gegeven geval opgelost moet en kan worden.

Tal van misdrijven toch worden in dien toestand bedreven. Geen verstandig rechter zal tot veroordeeling overgaan, zonder nauwkeurig onderzocht te hebben, of de beschuldigde verantwoordelijk is voor hetgeen hem te laste gelegd wordt.

Het vermoeden, dat zij, die tot den Zelfmoord aanzetten en daarbij behulpzaam zijn, in den regel ontoerekenbaar zijn, is niet gewettigd door twee hoogst gezochte, zeldzaam voorkomende voorbeelden.

Het zou niet moeilijk zijn de door M. aangehaalde voorbeelden met tal van andere te vermeerderen, waaruit zou kunnen blijken, dat straf hier noodig en nuttig is. Bovendien zijn de voorbeelden, in n°. 6, 7 en 8 gegeven, allessins geschikt om tegen M's eigen opinie te spreken.

Ik behoor niet tot degenen, die bij den Zelfmoord altijd een zekeren graad van zielsziekte onderstellen, waarbij natuurlijk aan geene verantwoordelijkheid kan gedacht worden. Ieder, die zich een weinig moeite geeft, kan opmerken dat juist in onze dagen tal van andere oorzaken daartoe medewerken, welke het volvoeren van een dergelijke daad in de verte niet kunnen wettigen.

Niet alleen echter, dat de moeilijkheden, die zich voor het bestraffen van den Zelfmoordenaar voordoen, natuurlijk voor den helper niet aanwezig zijn, maar de verantwoordelijkheid en strafwaardigheid van den laatste worden *grooter*, naarmate de Zelfmoord bedreven wordt door personen, die werkelijk in een toestand van overspanning en zielsziekte verkeeren.

Er zijn wel is waar gevallen, waarin de straf gering moet zijn, zooals in de voorbeelden sub 2° en 3° genoemd, maar dit bewijst niet, dat hier aan straf niet gedacht kan worden.

Hij, die beweert, dat zekere daden niet gestraft moeten worden, omdat zich gevallen kunnen voordoen, waarbij de straf tot een minimum teruggebracht moet worden, bewijst te veel.

Men hebbe dan alleen te zorgen, dat de straf zoo deelbaar is, dat de rechter in ieder gegeven geval de mate der straf in overeenstemming kan doen zijn, met de meerdere of mindere verdorvenheid des misdadigers.

Aan dezen eisch komt juist onze nieuwe strafwetgeving, met haar minimum van één dag voor alle strafbare feiten, uitstekend te gemoet.

Een andere eisch door Mittermaier gesteld is deze, dat er tusschen *de hulp* en den daarop gevolgden Zelfmoord een verband zij, als dat van oorzaak en gevolg.

Ik voor mij zie niet in, waarom dat verband aanwezig moet zijn.

Hij, die een ander behulpzaam is, verkeert ook in de overtuiging, dat door zijn bemiddeling de daad zal plaats hebben. Dit is voor de strafbaarheid genoeg, en of nu in een bepaald geval, ondanks de hulp, de daad toch zou geschied zijn, is iets waarmeê de helper geen rekening mag houden.

Zonder daarom den door M. gestelden eisch toetegeven, geloof ik, dat dit causaal verband tusschen hulp en hoofddaad hier niet zeer moeilijk aan te toonen is.

Hij, die Zelfmoord wil plegen, weet zeer goed dat hij een daad begaat, welke door ieder zedelijk mensch ten strengste wordt veroordeeld. Het ligt dus voor de hand, dat hij dit zal doen zoo stil, zoo geheimzinnig mogelijk. Geen ander zal hij onnoodig kennis van zijn voornemen geven. Doet hij het wel, dan is tweeërlei mogelijk, òf hij ziet geen kans de daad te volvoeren, zonder dat een ander hem daarbij de behulpzame hand biedt, òf hij maakt een ander deelgenoot van zijn geheim, omdat hij nog wankelt in zijn besluit, en van derden aanmoediging en sterking in zijn voornemen verwacht.

In beide gevallen zal de tusschenkomst van derden, zoo beslissend mogelijk in de gevolgen zijn.

In het eerste geval, waar die hulp en medewerking gevorderd wordt, zal juist daarvan naar alle waarschijnlijkheid de geheele uitvoering afhangen. Een voorbeeld moge dit ophelderen.

Zeker iemand wenscht zich van het leven te berooven. De keuze der middelen is hem echter lang niet onverschillig. Er is slechts één, waarvoor hij niet terugdeinst, en dat is een zeer snelwerkend vergif. Dat vergif nu ziet hij geen kans te bekomen. Hij wendt zich tot een derde, dien hij deelgenoot van zijn plannen maakt, en die hem het gevraagde verschaft. Zal men nu willen beweren, dat die derde niet in laatste instantie de middellijke oorzaak van den gepleegden Zelfmoord is?

Op de tusschenpersonen alzoo valt het grootste deel der verantwoordelijkheid terug. Het is niet te gewaagd aan te nemen, dat waar hulp van anderen gevraagd wordt, het feit in den regel met die tusschenkomst zal staan en vallen. 1)

Er is geen enkele redelijke grond aan te voeren, waarom de »Hulp tot Zelfmoord" niet zou gestraft worden. Geen enkele moeilijkheid, zooals wij die bij den Zelfmoord ontmoet hebben, doet zich hier voor.

Het kan dan ook niet anders als instemming verdienen, dat onze wetgever hier straf bepaald heeft. Hier was het eenige moment, waar hij voor zoover in zijn vermogen, het toenemen van den Zelfmoord in zijn gevaarlijken loop kon stuiten.

---

1) Les plus coupables sont ceux qui ont provoqué au suicide, qui ont déterminé l'agent, dont les facultés de l'âme étaient le plus souvent affaiblies ou surexcitées, à se donner la mort.

M. v. T. van 't Belg. ontw. p. 248.

De wetgever heeft echter gemeend, in deze materie niet verder te moeten gaan, dan voor het gewenschte doel passend was.

Het is daarom, dat die Hulp en ook de Aanzetting alleen dan gestraft worden, wanneer de »Zelfmoord volgt" zooals het in art. 294 wordt uitgedrukt. De Commissie van Rapporteurs betwistte de in de M. v. T. geopperde meening, als zoude het ernstige karakter van deze handelingen eerst dan onbetwistbaar zijn, wanneer de Zelfmoord gevolgd is.

Zij meende, dat de straf evenzeer behoorde opgelegd te worden, wanneer de handeling volbracht wordt, maar het gevolg toevallig verijdeld wordt, 1) b.v. indien een gehangene tijdig wordt afgesneden, of de vergiftigde door tegengif gered wordt.

De Commissie wenschte daarom de redactie der regeering aldus te wijzigen, »indien de Zelfmoord volgt of de poging daartoe wordt verijdeld door omstandigheden, onafhankelijk van den wil van hem, die de poging pleegde, of daartoe hulp of middelen verschafte."

In theorie is voorzeker tegen de meening der Commissie niets te zeggen. Desniettemin is het gelukkig, dat de Minister de redactie aldus heeft laten bestaan.

De beperking van den Zelfmoord, ziedaar waarop het hier aankwam. Al wat daarmede in strijd was, moest geweerd worden.

»Als het bij poging blijft," antwoordde de Minister, »behoort de derde straffeloos te zijn. Het tegendeel ware bij uitstek onpractisch. Aan poging tot Zelfmoord kleeft iets ridicuuls.

1) Zie Verslag ad. art. 318.

Werd die poging door vervolging van den helper ruchtbaar, dan zou de hoofdpersoon al licht in de verzoeking komen het feit te herhalen." 1)

Wat er nu ridicuuls in die poging tot Zelfmoord is, begrijp ik niet. Waar echter slechts eenige kans aanwezig is, dat door eene strafbepaling, tegen wien ook, de Zelfmoord zou herhaald en voltooid worden, was het zeer juist gezien, het te bestrijden kwaad niet door een te onpas aangewend geneesmiddel te verergeren.

---

1) Zie Verslag t. a. p.

HOOFDSTUK V.

Aanzetting tot Zelfmoord.

In de oorspronkelijke redactie van ons tegenwoordig artikel 294 werd het woordje »aanzet" gemist. Waaraan is de toevoeging van dit woord in het 2e regeeringsontwerp te danken?

Bij de behandeling van het duel, oordeelde de Commissie, dat ten onrechte het Amerikaansch duel was vrijgelaten, en dat daardoor »deze ergerlijke vorm van tweegevecht" strafeloos bleef. Dit bezwaar, zoo meende de Commissie, kon het gemakkelijkst opgeheven worden, door aan art. 169 (thans art. 155) 1) als vierde alinea deze woorden toetevoegen:

---

1) Art. 169. Op hem, die in een tweegevecht zijne wederpartij van het leven berooft, of haar eenig ligchamelijk leed toebrengt, worden de bepalingen omtrent moord, doodslag of mishandeling toegepast:

1o. indien de voorwaarden niet vooraf zijn geregeld.

2o. indien het tweegevecht niet plaats heeft in iegenwoordigheid van wederzijdsche getuigen.

3o. indien de dader zich aan eenig bedrog schuldig maakt of ten nadeele van de wederpartij van de voorwaarden afwijkt.

»wanneer uit de vooraf geregelde wijze, waarop het tweegevecht plaats heeft, de dood van een der partijen noodwendig moet volgen." 1)

»Het zoogenaamd Amerikaansch duel", zoo antwoordde de Minister, »is geen tweegevecht in den zin van titel VI." Om echter aan het verlangen der Commissie te gemoet te komen, is het woord »aanzet" gevoegd in art. 294.

Zoodra hij, die het gelukkige lot heeft getrokken, den ander tot de volvoering zijner belofte wil nopen, valt hij onder dit artikel. Verder te gaan, ware op dit oogenblik noch noodig, noch zelfs wenschelijk." 2)

Tot zoover de geschiedenis. Hieruit blijkt dus, dat de aanzetting tot Zelfmoord, alleen met het oog op het Amerikaansch duel, in onze strafwet is opgenomen.

De eerste vraag, die wij hier te doen hebben is deze:

Behoort het Amerikaansch duel tot het tweegevecht, of niet? Vooreerst dan, wat heeft men te verstaan onder de handeling, met dien naam bestempeld?

Het Amerikaansch duel bestaat hierin, dat twee personen overeenkomen door het *lot* te doen beslissen, wie van beiden zich zelf van het leven zal berooven.

Partijen verbinden zich dan op hun eerewoord, naar den uitslag van het lot te zullen handelen.

Men neemt b. v. twee pillen, de eene onschadelijk, de andere vergiftig, waarvan ieder er eene gebruikt, of een geladen en een ongeladen pistool, waarvan elk er een tegen zich zelf afschiet.

1) Zie Verslag ad. art. 168.

2) Antw. Minister »Verslag" t. a. p.

De vraag of de wetgever hierin duel moet zien, wordt niet alleen door onze wetgeving, maar ook door de meeste schrijvers en strafwetten ontkennend beantwoord.

»De eerste voorwaarde voor het tweegevecht, dat er een strijd worde gevoerd, ontbreekt. Er is noch aanval, noch verdediging; men gaat de overeenkomst aan, in zekere gegeven omstandigheden, een Zelfmoord te begaan. Hier bestaat geene der redenen, die den wetgever nopen het tweegevecht, dat in een oude en ingewortelde opvatting omtrent begrippen van eer zijnen steun vindt, als zoodanig in de wet te behandelen. Zij, die op zulk een wijze aan hun haat lucht geven, maken zich eenvoudig aan Zelfmoord schuldig." 1)

In de plaats toch van den strijd, die toch nog als een ridderlijke wijze te beschouwen is, om zaken van eer uittemaken, treedt hier het blinde toeval, het *lot.* Niet het wapen des tegenstanders, dat zoowel tot den aanval als ter verdediging gevoerd wordt, maar de eigen hand voltrekt de vreeselijke daad om op den ongelukkige, juist door dè geheimzinnigheid waarin de zaak gehuld wordt, nog bovendien den blaam des Zelfmoordenaars te doen rusten.

Het Hongaarsche Wetboek van 1876 is, voor zoover mij bekend, het eenige stuk van wetgeving, waarin het A.D. onmiddellijk als delictum sui generis getroffen wordt.

1) Zie de dissertatie van Mr. H. F. de Kock, »Het Duel". Leiden 1876, p. 66.

Zoo wordt het ook opgevat in een opstel, opgenomen in Goltd. Arch. Dl. XIII, p. 95. sqq.

Anders echter Lüder in G. A. Dl. XIII, p. 540, die van oordeel is, dat het A. D. »nicht nur dem Namen, sondern auch der Sache und der Meinung des Gesetzes nach, ein Duell und als solcher strafbar ist."

Nadat in de eerste alinea van § 283 de hulp en aanzetting tot Zelfmoord strafbaar gesteld worden, volgt de tweede alinea, wier inhoud deze is:

»Wenn jedoch zwei Personen sich gegenseitig verabredet haben, auf eine vorher festgesetzte Art, vom Loose abhängig zu machen, wer von beiden sich selbst tödten soll, und wenn im Folge dessen, die den Selbstmord bezweckende Handlung auch vollführt wurde, der Tod aber nicht erfolgt ist, so sind *beide* Theile auf Staatsgefängnisz von 1 bis 5 Jahren, im Falle des eingetretenen Todes ist der Ueberlebende von 5 bis 10 Jahren zu bestrafen." 1)

Niet bij het duel dus, wordt het A. D. behandeld, maar bij de misdrijven tegen het leven gericht.

Alleen op de wijze, zooals het Hongaarsch wetboek gedaan heeft, wordt die vorm van Zelfmoord gestraft.

De *overeenkomst* toch wordt daar gestraft, zoodra het gevolg daarvan zich door een handeling, welke tot Zelfmoord leidt, geopenbaard heeft.

Dat onze wetgever dit voorbeeld niet gevolgd heeft, zal wel niemand verwonderen. Niemand zal beweren, dat het gemis eener dergelijke bepaling een leemte is. 2) Alleen dan, wanneer degene, die het gunstige lot getrokken heeft, den

---

1) In het werk van Dr. S. Mayer »Das Ungarische Strafgesetzbuch über Verbrechen. u. Vergehen." Wien 1878. p. 252, wordt de wenschelijkheid, zoowel van deze bepaling, als van de bestraffing der hulp en aanzetting tot Zelfmoord bestreden.

2) »Deze wijze van tweegevecht is trouwens, hier te lande alleen in romans bekend, en zal wel nimmer inheemsch worden. De ontwerpers zouden dus zeer zeker verkeerd gedaan hebben, door ze te vermelden." De Kock. t. a. p.

ander door eenig middel, dat men als »aanzetting" kan qualificeeren, tot den Zelfmoord noopt, zal art. 294 op hem toepasselijk zijn.

Het ware echter, naar mijne meening, niet alleen niet noodig geweest zich op het A. D. te beroepen, om de »aanzetting tot Zelfmoord" te straffen, veeleer was dit een logisch gevolg van het opnemen der »Hulp tot Zelfmoord."

Onder »aanzetten" toch kan men die handelingen verstaan, welke ten doel hebben, dat een ander zeker feit zal plegen.

»Anstifter ist, wer vorsätzlich durch geistige Einwirkung einen Andern zu verbrecherischen Wîllensbestimmung und Thätigkeit verleitet, bewegt oder bestimmt." 1)

De aanzetter »auctor intellectualis" is de persoon, in wiens geest het voornemen opkomt tot het doen plaats hebben van een zeker feit, dat door een ander den »aangezette" moet volbracht worden. De »aanzetter" is als het ware de vader, de verwekker van het delict. Hij is er in één woord de middellijke oorzaak van.

Ons strafwetboek beschouwt dezulken dan ook niet, zooals de C. P., als medeplichtigen, maar als *daders*, als bedrijvers van het strafbare feit. Past men nu deze begripsbepaling op de »aanzetting" tot Zelfmoord toe, dan blijkt hieruit, dat er voor de bestraffing van deze daad nog meer te zeggen is, dan voor de »Hulp". De aanzetter immers, is dan degene, die opzettelijk den wil tot Zelfmoord bij anderen gaat opwekken. Spreekt het niet van zelf, dat een dergelijke daad, waaraan de meest lage drijfveeren ten grondslag kunnen

1) Schutze »Hndb." p. 152.

liggen (zie n°. 6 der op blz. 67 aangehaalde voorbeelden), behoort gestraft te worden?

Er laten zich ook buiten die vreemde wijze van duelleeren tal van vormen denken, waaronder aanzetting tot Zelfmoord kan voorkomen.

Ten aanzien van de interpretatie van ons artikel rijst deze vraag:

Is het aan het oordeel des rechters overgelaten, in ieder concreet geval te beoordeelen, of deze of gene handeling aanzetting oplevert, of is hij aan de in art. 47, 2° genoemde middelen gebonden? 1)

Zonder toch het woord »aanzetting" in art. 47, 2° te noemen, had de wetgever hier het oog op de »auctores intellectuales."

Dit blijkt ten duidelijkste uit de toelichting van dit artikel.

»Met hen, die het strafbaar feit materieel plegen, of door een ander als werktuig in hunne hand doen plegen, stelt de wetgever gelijk allen, die het misdrijf of de overtreding uitlokken door een der middelen van geweld of overreding, in art. 57, 2° (ons tegenwoordig art. 47, 2°) vermeld. Zij zijn de *auctores intellectuales*, de *Anstifter* van het Duitsche recht." 2)

Om dus in het algemeen, de »aanzetting" tot eenig misdrijf te kunnen beoordeelen, zal de rechter verplicht zijn,

---

1) Art. 47. Als daders van een strafbaar feit worden gestraft:

1o. Zij, die het feit plegen, doen plegen of medeplegen.

2o. Zij, die door giften, beloften, misbruik van gezag, geweld, bedreiging of misleiding het feit opzettelijk uitlokken.

2) Zie M. v. T. ed. Belinf. p. 170.

de door den Anstifter aangewende middelen te toetsen aan de in art. 47, 2° genoemde. Die bepaling toch is geheel *limitatief.*

De poging, door den Heer van de Werk bij de beraadslagingen aangewend, om evenals bij de Duitsche Strafwet, 1) aan het arbitrium judicis overtelaten, of een handeling al dan niet *aanzetting* oplevert, is op de regeering afgestuit.

De Minister toch wilde de limitatieve opsomming behouden in het belang der *rechtszekerheid*, al mochten dan ook enkele gevallen aan de strafwet ontsnappen. 2)

Uit dit alles blijkt, dat het in den geest van onze strafwetgeving zou gelegen hebben dit beginsel, overal waar van *aanzetting* sprake is, consequent door te voeren, tenzij in een bepaald geval de rechtszekerheid het *niet* vorderde. Zulk een geval laat zich echter moeilijk denken.

Noch in art. 294, noch in art. 152 en 156, heeft onze wetgever dit beginsel volgehouden, en wij moeten derhalve de bovengestelde vraag aldus beantwoorden: Waar de wetgever het woord »aanzet" gebruikt zonder meer, zal de rechter geheel vrij zijn te beslissen, wat daaronder kan gerekend worden.

Niet overal heeft de wetgever zoo gehandeld. In art. 203, 3)

---

1) § 48. Als Anstifter wird bestraft, wer einen andern zu der von demselben begangenen strafbaren Handlung, durch Geschenke, oder Versprechen, durch Drohung, durch Miszbrauch des Ansehens oder der Gewalt, durch absichtliche Herbeiführung oder Beförderung eines Irrthums, oder durch *andere Mittel* vorsätzlich bestimmt hat.

2) Zie Beraadsl. ed. Belinf. p. 123—125.

3) Dit artikel is het eenige, waarin de »aanzetting" tot een reeds elders strafbaar gesteld feit, tot een delictum sui generis gemaakt is.

wordt niet gesproken van hem, »die aanzet tot desertie uit den krijgsdienst", maar van hem, »die opzettelijk desertie van een krijgsman, in dienst van het rijk, uitlokt door een der in art. 47, n°. 2 vermelde middelen."

Zóó had de wetgever in soortgelijke gevallen altijd behooren te handelen. Waarom anders aan de limitatieve opsomming zoo angstvallig vastgehouden?

Wel is waar ligt in art. 294 juist in de *aanzetting zelve* het misdrijf. Dit kan echter op de middelen, waardoor de »aanzetting" haar doel moet bereiken, niet van invloed zijn. Zij verandert daardoor niet in haar wezen.

»Ieder middel is goed" zeide de heer van de Werk, „mits maar dat middel den dader werkelijk heeft uitgelokt. Het aangewende middel moet naar zijn inhoud voldoende zijn, niet naar zijn vorm."

Juist dit wilde de regeering niet, neen, de vorm moest in het algemeen a priori de deugdelijkheid van het middel beslissen. Zoo gebood het de rechtszekerheid.

Ik laat nu hier de vraag onaangeroerd, of de redactie van het Duitsche wetboek boven die van het onze te verkiezen is, maar het is mij onbegrijpelijk, dat de rechtszekerheid hier minder gevaar loopt dan elders.

Er blijft mij nu nog deze vraag ter behandeling over:

Is dwang tot Zelfmoord te beoordeelen naar de voor »Moord" gegeven bepalingen, of moet ook hier slechts art. 294 toegepast worden?

Mijns inziens zal degene, die langs dien weg den Zelfmoord

heeft uitgelokt, naar de regelen voor »Moord" gesteld, moeten beoordeeld worden. 1)

Ik heb hier het oog op die gevallen, waarin zoo groote psychische dwang op anderen wordt uitgeoefend, dat van »overmacht" in den zin van art. 40 sprake is. 2)

De uitgeoefende dwang moet dan van dien aard zijn, dat de *vrije wilsbepaling* van hem, die zich het leven benomen heeft, geacht moet worden niet aanwezig geweest te zijn.

Hij toch, die door »overmacht" gedrongen, een overigens strafbaar feit begaat, wordt niet gestraft. Waarom niet? Omdat het Strafrecht zich niet met het materieele feit bemoeit, maar in ieder geval de vraag stelt, of de bedreven handeling het gevolg was van den vrijen wil van hem, die haar verrichtte.

Zoodra nu art. 40 toepasselijk is, blijft de auctor materialis niet langer verantwoordelijk, maar wordt hij beschouwd als het werktuig in de hand van den geweldpleger. De laatste is dan dader, in den zin van art. 47, 1°.

Past men dit op den Zelfmoord toe, dan is die daad in geval van »overmacht" feitelijk wel aanwezig, maar in waarheid is hier de Zelfmoordenaar slechts het werktuig van hem, die het geweld uitoefende.

Zal er toch van Zelfmoord in den zin der wet sprake zijn, dan moet die daad zijn het uitvloeisel van den vrijen wil.

Art. 294 is dus in het hier gestelde geval niet van toepassing.

---

1) Zoo oordeelt ook van Holzendorff »Hndb." Dl. 3. p. 416.

2) Waar van »vis absoluta" sprake is, is natuurlijk geen twijfel mogelijk.

STELLINGEN.

I.

Alleen dan, wanneer in de hoofddaad een strafwaardige handeling gelegen is, kan de wetgever de accessoire daad als delictum sui generis straffen.

II.

Ten onrechte is in het Strafwetboek de »Levensberooving op verzoek" (art. 293), een delictum sui generis geworden.

III.

Onder de in art. 189 Strafwb. gepriviligeerden, hadden ook die personen behooren genoemd te worden, welke bij

den ambtenaar van den burgerlijken stand aangifte van hun voorgenomen huwelijk hebben gedaan.

IV.

Niet de *eerste* jaren der gevangenisstraf, maar veeleer de *laatste*, behooren in afzondering te worden doorgebracht.

V.

De slotalinea van art. 249 Strafwb. is af te keuren.

VI.

Het 2e lid van art. 38 Strafwb. behoorde op meerdere overtredingen van toepassing te zijn.

VII.

De samenvoeging van dolus en culpa in de art. 418 en 419 strijdt met de oeconomie van het Strafwetboek.

VIII.

Zoowel de strekking als de redactie van art. 340, 2° Strafwb. is af te keuren.

IX.

De betrekking van Rechter-Commissaris in strafz. behoorde niet à tour de rôle te worden vervuld, maar aan een speciaal rechterlijk ambtenaar te worden opgedragen.

X.

De Rechter-Commissaris behoorde de bevoegdheid te hebben de getuigen gedurende de instructie te beëedigen:

a. wanneer het te voorzien is, dat de getuige bij de openbare behandeling niet aanwezig zal kunnen zijn.

b. wanneer aan diens verschijnen, door den afstand zijner woonplaats zeer groote moeilijkheden verbonden zijn.

XI.

Jure Romano bleef na onwettige vrijspraak geene naturalis obligatio bestaan.

XII.

De in de formula opgenomen exceptio kan ook tot vermindering der condemnatio strekken.

XIII.

De zuivering der den bona fide possessor ontstolen zaak heeft ook daardoor plaats, dat zij in diens macht is teruggekeerd.

XIV.

Ten onrechte beweert von Scheurl »Nebenbedingungen" blz. 278, dat de onmogelijke voorwaarden in testamenta, ook dan niet moeten geschrapt worden, wanneer de erflater stellig weet, dat de uitvoering onmogelijk was.

XV.

Art. 285 § 1. B. W. is af te keuren.

XVI.

In art. 1105 B. W. zijn alleen de heredes ab intestato bedoeld.

XVII.

Ten onrechte beweert Mr. de Pinto (Handl. tot het B. W.

Dl. II. p. 387), dat de benoeming van een toezienden curator geen vereischte is, wanneer de man als curator over zijne vrouw is benoemd.

XVIII.

De vader of moeder van een natuurlijk erkend kind, heeft het recht daarover een voogd te benoemen.

XIX.

De hypothecaire schuldenaar kan gedurende het beraad zijn recht op het verbonden goed uitoefenen.

XX.

De endossant kan zich van de door de wet op hem gelegde verplichting tot het geven van vergoeding ontslaan, door het plaatsen van een daartoe strekkend beding op den wisselbrief.

XXI.

Een endossement na den vervaldag op den wissel geplaatst, is niet als volmacht te beschouwen.

XXII.

Het accoord in het faillissement, tusschen den failliet en zijne gezamenlijke schuldeischers kan niet als een wederkeerige overeenkomst worden beschouwd.

XXIII.

Art. 20 R. O. is niet in overeenstemming met art. 156 Grondwet.

XXIV.

Art. 52 van de Wet op het H. O. is in strijd met art. 61 Grondwet.

XXV.

De Ministers behooren van het lidmaatschap der Staten-Generaal te zijn uitgesloten.

8/2/29

